

Kraków

Zjawiska społeczne związane z mechanizmami przemocy grupowej a ochrona porządku publicznego

Przewodnik dla Straży Miejskiej.

Kraków
dla równości

Redakcja:

Anna Makówka-Kwapisiewicz

Piotr Kwapisiewicz

Redakcja techniczna i korekta:

Aldona Radomska-Paluchowska

Publikacja finansowane ze środków Miasta Krakowa.

Publikacja na licencji CC BY-SA 4.0 PL

Przedruk, kopiowanie, skracanie, wykorzystywanie całości tekstu lub jego fragmentu może być dokonane wyłącznie w celach niekomercyjnych, pod warunkiem podania źródła.

stowarzyszenie
żydowskie
czulent

Żydowskie Stowarzyszenie Czulent

ul. Św. Sebastiana 36/1, 31-051 Kraków

www.czulent.pl

Kraków 2023

Spis treści

4 WSTĘP

PRAWA CZŁOWIEKA: WPROWADZENIE DO DEFINICJI, PODSTAWOWE POJĘCIA I HISTORIA

- 5 1. Definicja praw człowieka
- 6 2. Kategorie praw człowieka
- 8 3. Historia praw człowieka
- 11 4. Kluczowe dokumenty praw człowieka
- 12 5. Podstawowe pojęcia

ETYKA JĘZYKA

- 23 1. Komunikacja inkluzywna
- 24 2. Język - element taktyki interwencyjnej
- 25 3. Praktyczne wskazówki dotyczące używania języka wolnego od uprzedzeń podczas interwencji

MOWA NIENAWIŚCI I PRZESTĘPSTWA Z NIENAWIŚCI – PRAKTYCZNE WPROWADZENIE

- 27 1. Definicje
- 31 2. Wskaźniki uprzedzeń
- 35 3. Rekomendacje

- 37 SYMBOLE NIENAWIŚCI - zestawienie najczęściej występujących symboli, kodów mogących wskazywać na motywacje sprawcy opartą o uprzedzenia

47 BIBLIOGRAFIA

49 BIOGRAMY AUTORÓW I AUTOREK

WSTĘP

Zgodnie z art. 11 ust. 1 Ustawy o strażach gminnych, zakres obowiązków strażników miejskich jest szeroki i obejmuje nie tylko dbałość o spokój i porządek publiczny, a także informowanie społeczności o potencjalnych zagrożeniach. W tym kontekście, wiedza o prawach człowieka oraz umiejętność rozpoznawania i reagowania na dyskryminację, uprzedzenia i mowę nienawiści stają się kluczowe dla skutecznego i odpowiedzialnego pełnienia funkcji strażnika. Rozwój i wzmocnienie pozycji straży miejskiej w zakresie ochrony środowiska, zapobiegania przestępczości, czy przeciwdziałania nowym zagrożeniom w społecznościach lokalnych, jak rozprzestrzenianie się cyberzagrożeń wśród dzieci czy mowa nienawiści, spowodowało że strażnik miejski, obok egzekwowania przepisów, pełni rolę opiekuna porządku publicznego, ale też osoby edukującej i prowadzącej mediacje w społeczności lokalnej.

W kontekście rozwijających się obowiązków i uprawnień Straży Miejskiej, niezmiernie ważne jest, aby każdy strażnik był świadomy nie tylko swoich praw i możliwości działania, ale także zasad i wartości, które są podstawą pracy służb publicznych. Współczesne poszerzanie uprawnień wymaga od strażników nie tylko znajomości przepisów, ale również umiejętności ich stosowania z poszanowaniem praw człowieka w duchu sprawiedliwości. Niniejszy podręcznik został opracowany w tym duchu - aby służyć jako kompendium wiedzy na temat praw człowieka, zjawisk dyskryminacji, uprzedzeń oraz mowy nienawiści, z którymi strażnicy mogą się spotkać podczas wykonywania swoich codziennych obowiązków.

Anna Makówka-Kwapisiewicz

PRAWA CZŁOWIEKA:

WPROWADZENIE DO DEFINICJI, PODSTAWOWE POJĘCIA I HISTORIA

1. DEFINICJA PRAW CZŁOWIEKA

Koncept praw człowieka, bazuje na zestawie fundamentalnych norm prawnych, które mają stanowić i zapewniać niezbywalne i powszechne prawa oraz wolności jednostkom, przy jednoczesnym zobowiązaniu społeczeństwa i państwa do ich poszanowania, ochrony i przestrzegania. Ze względu na uniwersalność tych praw, uznano je za prawa podstawowe dla godności ludzkiej, zabezpieczające równość, sprawiedliwość i poszanowanie podstawowych wartości każdego człowieka, bez względu na rasę, płeć, język, wyznanie, przekonania polityczne, pochodzenie narodowe i społeczne, majątek itp. Wartości i zasady z nimi związane obejmują poszanowanie życia, wolność myśli, wyrażania opinii, równość przed prawem, ochronę przed torturą i nieludzkim traktowaniem, dostęp do edukacji, opieki zdrowotnej, pracy, a także swobodę wyboru i przekonań. Nie można się ich zrzec (są niezbywalne) i nienaruszalne. To oznacza, że prawa te nie mogą być odebrane bądź też ograniczone, a wszelkie ich naruszenia wiążą się z konsekwencjami prawnymi.

Prawa człowieka ujęte są w różnych prawnie wiążących dokumentach, takich jak międzynarodowe traktaty, konwencje oraz deklaracje. Można podzielić je na trzy główne kategorie: osobiste, polityczne (prawa pierwszej generacji) oraz ekonomiczne, socjalne i kulturalne (prawa drugiej generacji). Zachowanie praw osobistych i politycznych wymaga od państwa dobrej woli, stosowania zasad demokracji, przestrzegania norm państwa prawa oraz szacunku wobec obywateli. Respektowanie pozostałych praw zależy od sytuacji ekonomicznej danego kraju. W związku z czym pozostałe prawa będą przestrzegane w stopniu w jakim państwo będzie w stanie zapewnić odpowiednie środki na ich realizację.

Prawa te stanowią fundamentalne znaczenie dla demokracji i sprawiedliwości społecznej, gdzie każdy człowiek ma możliwość rozwoju, partycypacji społecznej i realizacji własnych aspiracji, przy zachowaniu szacunku do innych i respektowaniu ich praw. W tym aspekcie obowiązujące prawa człowieka, stanowią długotrwałą ewolucję myśli filozoficznej, politycznej i społecznej.

2. KATEGORIE PRAW CZŁOWIEKA¹

Kategorie praw człowieka są zbiorem różnorodnych i niezbywalnych uprawnień zdefiniowanych w celu ochrony godności, wolności i równości każdej jednostki. Kategoryzują w ten sposób prawa człowieka w logiczne grupy, ułatwiając zrozumienie ich zakresu i zastosowania. Oto kilka głównych kategorii praw człowieka:

Prawa Obywatelskie:

- Obejmują prawa związane z wolnościami jednostki w sferze cywilnej i politycznej. To prawa związane z prawem do życia, wolnością i bezpieczeństwem osobistym, zakazem tortur, wolnością myśli, sumienia i wyznania, wolnością słowa, prawem do sądu, prawem do obywatelstwa, prawem do poszanowania życia prywatnego i rodzinnego, wolnością myśli, sumienia i wyznania oraz zakazem dyskryminacji.
- *Przykłady: Prawo do życia, wolność słowa, prawo do uczciwego procesu.*

Prawa Polityczne:

- Skupiają się na uczestnictwie jednostek w procesie politycznym oraz ochronie przed arbitralną władzą. Zapewniają prawa związane z wolnością pokojowych zgromadzeń, wolnością stowarzyszania się, prawem do wybierania przedstawicieli/przedstawicielek i bycia wybieranym (czynne i bierne prawo wyborcze), udziałem w referendum, prawem do informacji o działalności władzy, wolnością wyrażania opinii.
- *Przykłady: Prawo do udziału w wyborach, wolność stowarzyszania się, prawo do skargi.*

Prawa Ekonomiczne:

- Obejmują ochronę spraw ekonomicznych jednostek, zapewniając dostęp do zasobów materialnych i zachęcając do równości w sferze ekonomicznej. Zapewniają prawo własności, prawo do pracy, prawo do urlopu.
- *Przykłady: Prawo do pracy, prawo do edukacji, prawo do korzystania z dóbr publicznych.*

Prawa Społeczne:

- Obejmują zagadnienia socjalne i kulturalne, mając na uwadze dobrostan społeczeństwa i jednostek. Zapewniają prawa pracownicze obejmujące zakaz pracy przymusowej, zakaz dyskryminacji w zatrudnieniu, prawo do godziwych warunków pracy, godziwego wynagrodzenia oraz równego wynagrodzenia za pracę równej wartości, prawo do or-

---

¹ Opracowano na podstawie Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka <http://www.unic.un.org.pl/dokumenty/deklaracja.php#> [dostęp: 16.12.2023] oraz <https://www.gov.pl/web/rodzina/prawa-czlowieka> [dostęp: 16.12.2023] i Dz.U.1997.78.483 - Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.

ganizowania się, do strajku, prawo do ochrony socjalnej oraz prawo do ochrony zdrowia oznaczające prawo do zabezpieczenia społecznego na wypadek choroby, starości, niezdolności do pracy, bezrobocia oraz prawo do pomocy społecznej, prawa rodziny i poszczególnych jej członków do ochrony prawnej, społecznej i gospodarczej, prawo do ochrony macierzyństwa, prawo dzieci do ochrony przed wszelkimi formami eksploatacji, prawo do edukacji (bezpłatnej nauki na szczeblu podstawowym, dostęp do szkolnictwa wyższego oraz do wsparcia w celu ułatwienia dostępu do edukacji), prawa w dziedzinie kultury obejmujące prawo udziału w życiu kulturalnym i korzystania z postępu naukowego, ochronę praw autorskich.

- *Przykłady: Prawo do opieki zdrowotnej, prawo do mieszkania, prawo do kultury.*

Prawa Kulturalne:

- Obejmują prawa związane z wolnością kulturową, językiem i uczestnictwem w życiu kulturalnym społeczeństwa. Zapewniają wolność twórczości artystycznej, badań naukowych oraz ogłaszania ich wyników, wolność nauczania, a także wolność korzystania z dóbr kultury.
- *Przykłady: Prawo do uczestnictwa w życiu kulturalnym.*

Prawa Solidarności:

- Obejmują prawa związane ze wspieraniem wspólnoty oraz tworzeniem warunków do równości społecznej i sprawiedliwości. Zapewniają prawo do rozwoju, prawo do pokoju, prawo do zdrowego środowiska naturalnego, prawo do komunikowania się, prawo do wspólnego dziedzictwa ludzkości i prawo do pomocy humanitarnej.
- *Przykłady: Prawo do równości, prawo do solidarności społecznej.*

Prawa Rodzinne:

- Dotyczą relacji wewnątrzrodzinnych, ochrony rodziny oraz praw dzieci. Zapewniają fundamenty dla stabilności i dobrostanu rodzin.
- *Przykłady: Prawo do zawarcia małżeństwa, prawa dziecka.*

Te kategorie są wzajemnie powiązane i uzupełniają się, tworząc kompleksowy system praw człowieka, który ma na celu zapewnić pełnię godności, wolności i równości każdej jednostki w społeczeństwie.

3. HISTORIA PRAW CZŁOWIEKA

Koncepcja praw uniwersalnych i niezbywalnych, które posiada jednostka ewoluowały na przestrzeni wieków. Poniżej przedstawiono kluczowe etapy i wydarzenia, które miały wpływ na genezę praw człowieka.

Starożytność i Średniowiecze:

- Już w antycznym Rzymie pojawiły się nowatorskie koncepcje praw naturalnych, definiujące prawa jednostki przez ustanowione prawo pozytywne. Koncepcje te zakładały, że prawa jednostki mają swoje źródło w samej naturze człowieka. Czyli, że pewne prawa są inherentne dla każdej jednostki z racji jej istnienia, niezależnie od ustanowionych instytucji czy przywilejów społecznych. Było to przełomowe myślenie, sugerujące, że istnieją pewne uniwersalne prawa, których przestrzeganie powinno być zagwarantowane każdemu człowiekowi, niezależnie od kontekstu społecznego czy kulturowego.
- W okresie średniowiecza prawa jednostki miały silny kontekst hierarchii społecznej, opartej na feudalnych umowach oraz wpływie instytucji religijnych formułujących normy moralne i społeczne. Dostęp do praw był nierówny, co sprzyjało różnicom w traktowaniu różnych klas społecznych.

Oświecenie:

- XVII i XVIII wiek to okres, w którym narodziła się koncepcja praw człowieka jako nieodłącznej części cywilizowanego społeczeństwa, co znacząco wpłynęło na późniejsze ruchy emancypacyjne i rewolucje. Stanowiło to fundamentalny przełom w rozumieniu natury i źródeł władzy politycznej, gdzie prawa człowieka, w ramach koncepcji praw naturalnych stanowiły nieodłączną część ludzkiej godności (John Locke). Dawały jednostce fundamentalne i nienaruszalne prawa do życia, wolności i własności. Innym rozwiązaniem była koncepcja umowy społecznej (Jean-Jacques Rousseau), według której jednostki dobrowolnie zgadzały się na utworzenie wspólnego porządku społecznego, a w zamian zachowywały pewne prawa i wolności.

Deklaracja Niepodległości i Prawa Stanów Zjednoczonych:

- Amerykańska Deklaracja Niepodległości (1776) jest jednym z najważniejszych dokumentów w historii, który podkreślał niezbywalne prawa jednostki do życia, wolności i dążenia do szczęścia. Natomiast Konstytucja Stanów Zjednoczonych (1787), jako jeden z najstarszych nadal obowiązujących aktów konstytucyjnych na świecie, stanowiła nie tylko ramy dla nowo powstałego państwa chroniącego prawa obywatelskie, ale zawierała Kartę Praw (Bill of Rights), która stanowiła pierwsze dziesięć poprawek do Konstytucji,

zabezpieczających podstawowe wolności obywatelskie, m.in. takie jak wolność słowa, wyznania oraz sumienia, prasy i zgromadzeń.

Konstytucja 3 Maja:

- Konstytucja 3 Maja (1791) była epokowym aktem prawnym w Polsce i inspiracją dla późniejszych ruchów demokratycznych, wprowadziła szereg rozwiązań prawnych związanych z równością obywateli przed prawem, ochroną prywatności, wolnością słowa oraz trójpodziałem władzy. Konstytucja ta była przełomowa w kontekście europejskiej myśli politycznej, a jej postanowienia zyskały na znaczeniu jako inspiracja dla późniejszych ruchów demokratycznych.

Rewolucje:

- Jednym z kluczowych aktów powstałych w wyniku Rewolucji Francuskiej była Deklaracja Praw Człowieka i Obywatela (1789), która miała ogromny wpływ na kształtowanie się współczesnych koncepcji praw człowieka. Dokument określał prawa podstawowe, uznane za uniwersalne dla wszystkich ludzi, m.in. równość przed prawem, prawa do wolności, bezpieczeństwa i własności, wolność słowa oraz wolność religii, bezpieczeństwo i nietykalność osobistą.

Międzynarodowe Inicjatywy:

- Po latach konfliktów zbrojnych i wyzwań politycznych, społecznych i gospodarczych związanych z zakończeniem I wojny światowej powołano Ligę Narodów (1920). Liga, jako międzynarodowa organizacja, miała być gwarantem pokoju i współpracy międzynarodowej. Była to też pierwsza organizacja, która podjęła działania na arenie międzynarodowej, m.in. poprzez Kartę Ligi Narodów (1920), akty prawne, czy konwencje dotyczące mniejszości, zmierzające do uznania konieczności zaangażowania się międzynarodowego w sferę praw człowieka. Prace Ligi, kontynuowała Organizacja Narodów Zjednoczonych (ONZ), która została powołana po rozwiązaniu Ligi Narodów.

Powszechna Deklaracja Praw Człowieka (1948):

- Powszechna Deklaracja Praw Człowieka, została przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Organizacji Narodów Zjednoczonych (ONZ) 10 grudnia 1948 roku. Jest to fundamentalny dokument definiujący prawa człowieka na szczeblu międzynarodowym, stanowiący normatywny standard dla wszystkich narodów i ludzi. Deklaracja składa się z 30 artykułów, które obejmują szeroki zakres praw jednostki, od praw obywatelskich i politycznych po prawa ekonomiczne, społeczne i kulturalne. Ustanawiając prawa człowieka uniwersalnymi, niezbywalnymi i niepodzielnymi. Co oznacza, że obowiązują one wszystkich ludzi, bez względu na narodowość, rasę, płeć, język, religię czy jakiegokolwiek inne kryteria.

Konwencje Międzynarodowe:

- Konwencja Europejska o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności (1950)²: konwencja została przyjęta przez 12 państw członkowskich Rady Europy w 1950 r. i weszła w życie w 1953 r. Stronami konwencji jest 47 państw (czerwiec 2015 r.), czyli wszystkie państwa członkowskie Rady Europy. Polska ratyfikowała konwencję w 1993 r.³ Europejska Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności, chociaż zazwyczaj kojarzona z ochroną praw obywatelskich i politycznych, obejmuje również pewne prawa związane z życiem społecznym. Zawarte w niej prawa, takie jak prawo do organizowania się czy prawo do edukacji, są także uznawane jako społeczne prawa człowieka w innych umowach międzynarodowych. Co ważne, procedury dochodzenia praw związane są nie tylko z kwestiami politycznymi, ale także społecznymi. Ochronę przestrzegania konwencji zapewnia Trybunał. Jednostki oraz państwa-strony konwencji mają prawo składania skarg, a nad ich wykonywaniem czuwa Komitet Ministrów Rady Europy. Państwa zobowiązane są dostarczać informacje na temat działań, które podejmują w celu wdrożenia wyroków Trybunału.
- Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych (1966)⁴: pakt przyjęty został przez Zgromadzenie Ogólne ONZ w 1966 roku, a działa od 1976 roku. Obok Międzynarodowego Paktu Praw Gospodarczych, Społecznych i Kulturalnych stanowi istotną część Karty Międzynarodowej Praw Człowieka. Pakt koncentruje się na prawach obywatelskich i politycznych, gwarantując podstawowe swobody jednostkom. Obejmuje to prawa takie jak życie, wolność osobista, uczciwy proces sądowy, wolność wypowiedzi, prawo do zgromadzeń oraz uczestnictwo w życiu publicznym. Ponadto zakazuje praktyk takich jak niewolnictwo, tortury i niehumanitarne traktowanie. Nadzorowanie przestrzegania i wdrażania Paktu przez państwa-strony, monitoruje Komitet Praw Człowieka, składający się z niezależnych ekspertów, stanowiących mechanizm kontroli i ochrony, mający na celu zagwarantowanie poszanowania praw jednostki przez państwa uczestniczące w Paktach.

---

2 Opracowano Na Podstawie Europejska Konwencja Praw Człowieka Po Nowelizacji Przez Protokół Nr 11, 14 I 15 Z Protokołem Nr 1 Oraz Protokołami Nr 4, 6, 7, 12, 13 I 16 https://www.echr.coe.int/Documents/D/Echr/Convention_pol [Dostęp: 16.12.2023]

3 <https://www.gov.pl/web/rodzina/europejska-konwencja-o-ochronie-praw-czlowieka-i-podstawowych-wolnosci> [Dostęp: 16.12.2023]

4 <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=wdu19770380167> [Dostęp: 16.12.2023]

4. KLUCZOWE DOKUMENTY PRAW CZŁOWIEKA

Powszechna Deklaracja Praw Człowieka (1948):

- Uchwalona przez Zgromadzenie Ogólne ONZ w 1948 roku stanowi pierwszy międzynarodowy dokument jednoznacznie uznający prawa człowieka. Składa się z 30 artykułów, które określają podstawowe prawa i wolności.
- Polski Kontekst: Polska, będąca sygnatariuszem, aktywnie wspierała Deklarację Powszechną Praw Człowieka przyjętą przez Zgromadzenie Ogólne ONZ w 1948 roku. Postanowienia tej Deklaracji miały znaczący wpływ na kształtowanie polskiego systemu prawnego po II wojnie światowej.

Europejska Konwencja Praw Człowieka (1950):

- Konwencja ustanowiona przez Radę Europy ma na celu ochronę podstawowych praw i wolności. Wprowadza skuteczne mechanizmy egzekwowania praw człowieka, w tym poprzez Europejski Trybunał Praw Człowieka.
- Polski Kontekst: Polska ratyfikowała Konwencję w 1993 roku, co otworzyło możliwość jednostkom składania skarg do Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w Strasburgu.

Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych (1966):

- Jedna z dwóch kluczowych umów wykonawczych dołączonych do Międzynarodowego Paktu Praw Człowieka. Obejmuje przepisy dotyczące praw obywatelskich i politycznych.
- Polski Kontekst: Polska ratyfikowała Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych w 1977 roku, co zobowiązało ją do zagwarantowania ochrony praw obywatelskich i politycznych swoich obywateli.

Międzynarodowy Pakt Praw Gospodarczych, Społecznych i Kulturalnych (1966):

- Druga umowa wykonawcza dołączona do Międzynarodowego Paktu Praw Człowieka. Pakt koncentruje się na prawach gospodarczych, społecznych i kulturalnych jednostek.
- Polski Kontekst: Polska ratyfikowała pakt w 1977 roku, co zobowiązało ją do wspierania praw gospodarczych, społecznych i kulturalnych swoich obywateli.

Karta Praw Podstawowych Unii Europejskiej (2000):

- Karta, uchwalona przez Unię Europejską, zawiera prawa i wolności obywateli UE. Chroni zarówno prawa obywatelskie, jak i socjalne.
- Polski Kontekst: Polska, będąc członkiem UE od 2004 roku, jest związana postanowieniami Karty Praw Podstawowych.

Karta Praw Podstawowych Rady Europy (2007):

- Karta, przyjęta przez Radę Europy, rozszerza ochronę praw człowieka w Europie. Zawiera prawa obywatelskie, polityczne, ekonomiczne, społeczne i kulturalne.
- Polski Kontekst: Polska, będąc członkiem Rady Europy, stosuje Kartę Praw Podstawowych, ponadto art. 9 konstytucji RP stanowi, że Rzeczpospolita Polska będzie przestrzegać wiążącego ją prawa międzynarodowego.

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej (1997):

- Polska Konstytucja stanowi podstawowy akt prawny regulujący funkcjonowanie państwa, który zawiera postanowienia dotyczące praw i wolności obywateli.
- Polski Kontekst: Konstytucja jest najważniejszym dokumentem prawnym w Polsce, a jej postanowienia obejmują szereg praw jednostki.

5. PODSTAWOWE POJĘCIA

Przed wejściem w szczegóły terminologii związanej z dyskryminacją, warto zwrócić uwagę na istniejące zjawisko znane jako "Piramida Nienawiści"⁵.

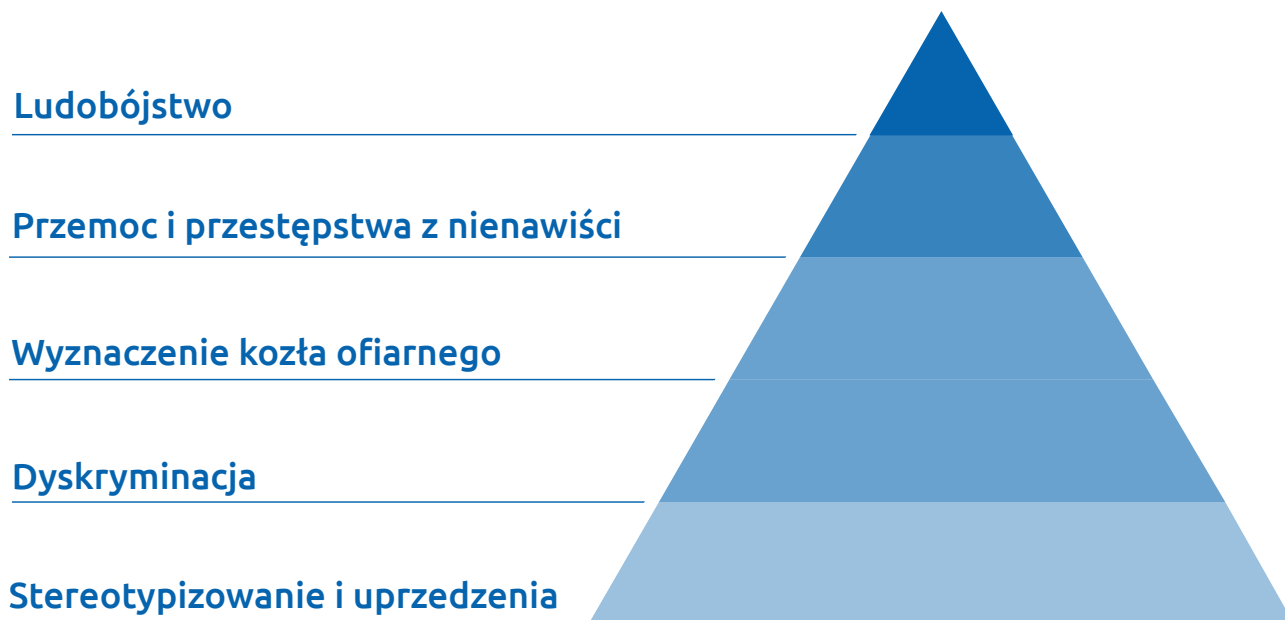
Piramida Nienawiści to koncepcja, która ilustruje stopniowy proces eskalacji postaw dyskryminacyjnych, zaczynając od bardziej subtelnego uprzedzenia, aż do bardziej radykalnych form agresji. Ta abstrakcyjna struktura pomaga zrozumieć, jak negatywne przekonania mogą ewoluować i prowadzić do różnych form dyskryminacji.

Wizualizacja ta służy jako narzędzie do zrozumienia procesu eskalacji agresji i pozwala spojrzeć na różne formy dyskryminacji jako na stopnie trudności, wymagające różnych strategii

---

⁵ Piramida opracowana na bazie Piramidy Nienawiści Gordona Allporta, wybitnego amerykańskiego uczonego związanego z Uniwersytetem Harvarda, który był pionierem w dziedzinie psychologii społecznej. Jego badania skupiały się na analizie mechanizmów prowadzących do konfliktów społecznych i zbrodni na tle nienawiści. Allport zauważył, że tragiczne wydarzenia historyczne, takie jak Zagłada Żydów podczas drugiej wojny światowej, miały swoje korzenie we wcześniejszych formach destrukcyjnej postawy wobec konkretnych grup społecznych. Allport zilustrował tę zależność za pomocą "piramidy nienawiści", prezentującej pięć stopni eskalacji agresji społecznej: Mowa Nienawiści: Pierwszy stopień piramidy obejmuje mowę nienawiści, rozumianą jako szerzenie negatywnych stereotypów za pomocą wrogo nastawionego, obraźliwego języka. Unikanie: Kolejny stopień to unikanie, czyli proces odczłowieczania i izolowania jednostek oraz grup społecznych, co prowadzi do ich marginalizacji. Dyskryminacja: Trzeci etap to dyskryminacja, czyli nierówne traktowanie zarówno przez jednostki, jak i instytucje państwowe, oparte na pewnych cechach lub przynależności społecznej. Akty Przemocy Fizycznej: Na czwartym poziomie znajdują się akty przemocy fizycznej skierowane przeciwko ludziom i ich własności. Eksterminacja: Ostatni stopień to eksterminacja, obejmująca całkowite unicestwienie grupy narodowej, wyznaniowej lub posiadającej odmienny światopogląd.

przeciwdziałania. Jej analiza pomaga w identyfikowaniu obszarów, na których konieczne jest skoncentrowanie wysiłków prewencyjnych.

Rys 2. Piramida nienawiści⁶

Na poziomach piramidy znajdują się:

Stereotypizowanie i uprzedzenia

Na najniższym poziomie piramidy znajdują się stereotypy i uprzedzenia. Są to często nieuzasadnione przekonania czy oceny dotyczące danej grupy społecznej. Mogą wynikać z braku znajomości, niewłaściwej edukacji czy wpływu środowiska.

Dyskryminacja

Kiedy stereotypy przeradzają się w konkretne działania, dochodzi do drugiego poziomu piramidy. Zachowania dyskryminacyjne obejmują wszelkie formy niesprawiedliwego traktowania danej grupy, takie jak odrzucanie, ignorowanie czy izolowanie.

Wyznaczenie kozła ofiarnego

Escalacja nienawiści dochodzi do kolejnego etapu poprzez wyznaczenie „kozła ofiarnego”, co stanowi istotny mechanizm napędzający spiralę konfliktu społecznego. W ramach piramidy

⁶ <https://ojjdp.ojp.gov/library/publications/building-community-and-combating-hate-lessons-middle-school-classroom> [dostęp: 16.12.2023]

nienawiści obserwujemy, jak działa normalizacja uprzedzeń i aktywnie poszukuje się jednostki lub grupy, którym przypisywana jest odpowiedzialność za trudności społeczne. Unikalne cechy tego mechanizmu sprawiają, że ten proces, czyli wyznaczenie „kozła ofiarnego”, niesie za sobą ryzyko marginalizacji, prześladowań, a nawet przemocy.

Przemoc i przestępstwa z nienawiści

Na wyższym poziomie piramidy znajdują się fizyczne akty przemocy wymierzone w członków danej grupy. To już konkretna szkoda wyrządzona jednostkom na podstawie ich przynależności do określonej społeczności.

Ludobójstwo

W najwyższym punkcie piramidy znajduje się najbardziej ekstremalna forma agresji - ludobójstwo. To celowe działania mające na celu zniszczenie całej grupy ludzi ze względu na ich przynależność do określonej kategorii społecznej.

W kontekście analizy piramidy nienawiści, rozdział o terminach związanych z dyskryminacją jest kluczowy, ponieważ pomaga zrozumieć, dlaczego znajomość tych terminów jest ważna. Poznanie ich istoty stanowi narzędzie do rozeznania stopnia zaawansowania postaw dyskryminacyjnych oraz może prowadzić do skuteczniejszych działań prewencyjnych. Terminy te są oznaczeniem stopni trudności w zwalczaniu dyskryminacji, a ich znajomość umożliwia rozpoznanie potencjalnych zagrożeń i skuteczne przeciwdziałanie formom uprzedzeń na różnych poziomach piramidy nienawiści.

Antysemityzm

Antysemityzm to postrzeganie Żydów, które może się wyrażać jako nienawiść wobec nich. Antysemityzm może przejawiać się zarówno w słowach, jak i w czynach wobec Żydów lub osób, które nie są Żydami, oraz ich własności, a także względem instytucji i obiektów religijnych społeczności żydowskiej⁷.

---

⁷ Niewiążąca prawnie operacyjna definicja antysemityzmu została przyjęta przez 31 państw członkowskich Międzynarodowego Sojuszu na rzecz Pamięci o Holokauście (International Holocaust Remembrance Alliance - IHRA) w dniu 26 maja 2016 r. Ponadto, takie przejawy nienawiści mogą uderzać w Państwo Izrael rozumiane jako wspólnota żydowska. Antysemityzm polega często na oskarżaniu Żydów o wyrządzenie krzywdy ludzkości poprzez spiskowanie, a także na obwinianiu Żydów za wszelkie niepowodzenia. Antysemityzm wyrażany bywa w mowie, piśmie, formach wizualnych, działaniu; posługuje się złowieszczymi stereotypami, przypisując Żydom negatywne cechy.

Antycyganizm/Romofobia

Antycyganizm/Romofobia to dyskryminacja antyromska. Przejawia się w indywidualnych wypowiedziach i czynach, jak również w polityce instytucjonalnej i praktykach marginalizowania, wykluczania, przemocy fizycznej, deprecjonowania kultur i sposobów życia Romów, a także w mowie nienawiści, skierowanej przeciwko Romom⁸ oraz innym osobom i grupom postrzeganym, stygmatyzowanym lub prześladowanym - i w epoce nazizmu i po dziś dzień - jako „Cyganie”. Prowadzi to do traktowania Romów jako rzekomo obcej grupy i kojarzenia z nimi szeregu negatywnych stereotypów oraz wypaczonych wyobrażeń, które stanowią odmianę rasizmu⁹.

Antymuzułmanizm

Rasizm antymuzułmański obejmuje dyskryminację, nienawiść i wykluczenie, których doświadczają Muzułmanie oraz osoby postrzegane jako takie z powodu swojej (domniemanej) tożsamości religijnej. Jako ideologia przenika on wszystkie klasy społeczne i wyraża się zarówno w życiu codziennym, jak i na najwyższych szczeblach instytucji. Zgodnie z tą ideologią postrzega się Muzułmanów jako zasadniczo odmiennych od niemuzułmanów i niezastługujących na równe traktowanie. Rasizm antymuzułmański jest intersekcyjny, tzn. jego ofiary mogą jednocześnie doświadczać różnych form dyskryminacji na podstawie płci społecznej, tożsamości religijnej, pochodzenia etnicznego, koloru skóry czy klasy społecznej. Z tego powodu osoby o różnym kolorze skóry mogą doświadczać rasizmu antymuzułmańskiego w różny sposób.

Rasizm antymuzułmański może wyrażać się otwarcie lub w sposób ukryty poprzez zachowanie, gesty, komunikację werbalną, dyskryminację strukturalną czy przemoc fizyczną. Jako że rasizm antymuzułmański działa podobnie do innych form rasizmu, używa się go zasadniczo do wykluczania Muzułmanów z dzielenia tych samych korzyści i praw wynikających z obywatelstwa, co niemuzułmanie poprzez alienację (ang. othering), w stopniu prowadzącym do naruszania ich praw podstawowych. Rasizm antymuzułmański wzmaga nienawiść między grupami społecznymi i zagraża spójności społecznej oraz podstawowym zasadom demokracji¹⁰.

---

8 Słowo „Romowie” używane jest jako nazwa zbiorowa, która odnosi się do różnych powiązanych ze sobą grup, niezależnie od tego, czy prowadzą one osiadły tryb życia, takich jak Romowie, ludzie drogi (Travellers, Gens du voyage, Resandefolket/De resande, Camminanti), Sinti, Manusze, Kale, Romaniczale, Bojasze/Rudari, Aszkali, Egipcjanie, Jenisze, Domowie, Lomowie oraz Abdalowie, które są zróżnicowane pod względem kultury i stylu życia. Powyższe zdanie jest przypisem wyjaśniającym, a nie definicją Romów.

9 Niewiążąca prawnie operacyjna definicja antycyganizmu/dyskryminacji antyromskiej została przyjęta przez państwa członkowskie Międzynarodowego Sojuszu na rzecz Pamięci o Holokauście (International Holocaust Remembrance Alliance - IHRA) w dniu 8 października 2020 r.

10 *Zwalczanie rasizmu antymuzułmańskiego na szczeblu lokalnym. Zalecenia dla władz miejskich i organizacji partnerskich w zakresie strategii*. European Coalition of Cities Against Racism (ECCAR e.V.)

Stereotyp

Stereotypy nie zawsze wynikają z premedytowanych złych intencji; często są efektem zjawiska znanego jako "skąpstwo poznawcze". To tendencja do upraszczania skomplikowanych informacji napływających ze świata zewnętrznego. Jednym ze sposobów tego upraszczania jest organizowanie wielu cech lub obiektów w kategorie, które, choć sprawiają, że myślenie staje się łatwiejsze, często prowadzą do nieuzasadnionych generalizacji i nadawania negatywnych etykiet.

Konsekwencje stereotypizacji: Stereotypy mają wpływ na sposób, w jaki jednostka interpretuje otaczający ją świat oraz ludzkie zachowania. Posiadając stereotyp dotyczący danej grupy ludzi, informacje dotyczące jednego jej członka są filtrowane przez pryzmat ogólnego stereotypu, niezależnie od faktów, które temu stereotypowi przeczą¹¹. W ten sposób stereotypy, używane do charakteryzowania innych grup, umacniają kulturę, wartości i tożsamość własnej grupy. W kontakcie z przedstawicielem/przedstawicielką innej grupy, stereotyp pełni rolę przewodnika, wskazując, jak osoba "powinna" się zachować w danej sytuacji. Jednakże, mimo że stereotypy mogą pomagać w efektywnym przetwarzaniu informacji, jednocześnie mają potencjał utrwalania nieprawdziwych informacji i uprzedzeń.

Uprzedzenie

Uprzedzenia to kompleksowa struktura emocjonalno-poznawcza, kształtowana przez mechanizmy obronne i wpływy społeczne. Stanowią one wynik negatywnej postawy, wynikającej z procesu stereotypizacji, w ramach którego tworzony jest niekorzystny obraz innych grup oparty na stereotypach¹². Poprzez tendencyjne traktowanie i interpretację grup o różnych cechach, takich jak religia, język czy kultura, uprzedzenia współdziałają z ksenofobią i negatywnymi stereotypami. Wpływają one na kierunek interpretacji zjawisk czy wydarzeń, co często skutkuje niesprawiedliwymi sądami i zachowaniami dyskryminacyjnymi. Przykładem może być uprzedzenie etniczne, manifestujące się nieuzasadnioną antypatią wobec innych jedynie z powodu ich przynależności etnicznej.

---

11 H.Grzymała-Moszczyńska, J.Grzymała-Moszczyńska, *Zagadnienia kulturowe i społeczne strategie radzenia sobie z przestępstwami popełnianymi z nienawiści*, [w:] *Przemoc motywowana uprzedzeniami. Przestępstwa z nienawiści*, pod. red. A.Lipowskiej-Teutsch, E. Ryłko, Towarzystwo Interwencji Kryzysowej, Kraków 2007, s. 50-57.

12 W. Nawrocki, *Mity i stereotypy jako kulturowa legitymizacja uprzedzeń i agresji (przypadek serbski)*, [w:] *Stereotypy i uprzedzenia. Uwarunkowania psychologiczne i kulturowe*, pod red. M. Kofty, A. Jasińskiej-Kani, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2001, s. 227.

Dyskryminacja

Dyskryminacja stanowi proces, w ramach którego jednostki są niesprawiedliwie lub nierówno traktowane ze względu na ich przynależność do określonych grup społecznych. To zjawisko manifestuje się w różnych formach, rozpoczynając od mikroagresji, aż po otwarte przejawy dyskryminacji instytucjonalnej. W celu uzasadnienia dyskryminacji wobec grupy obcej ("innego"), często wykorzystuje się negatywne stereotypy, uprzedzenia i przesady, które funkcjonują w danej kulturze. Przykładem może być budowa zamkniętych osiedli pod pretekstem "ochrony" danej grupy, co dodatkowo intensyfikuje podziały społeczne.

Ksenofobia

Ksenofobia to rodzaj lęku lub niechęci wobec obcych lub obcokrajowców, który często wynika z nieuzasadnionego strachu przed tym, co jest postrzegane jako obce. Ten lęk może skutkować tworzeniem negatywnych stereotypów i uprzedzeń wobec konkretnych jednostek lub grup społecznych. To zjawisko może prowadzić do przyjmowania polityk wykluczających oraz podejmowania zachowań dyskryminacyjnych wobec obcych. Przykłady z historii ukazują, że sentymenty nacjonalistyczne skierowane przeciwko imigrantom, zwłaszcza w trudnych okresach gospodarczych, jak ksenofobia mogą być wzmacniana przez poczucie zagrożenia i rywalizacji o zasoby.

Wykluczenie

Wykluczenie społeczne, badane w kontekście teorii tożsamości społecznej oraz teorii wymiany społecznej, wiąże się z celowym izolowaniem fizycznym lub symbolicznym jednostek lub grup społecznych, uniemożliwiając im pełny udział w życiu społecznym. Ten kompleksowy fenomen ma swoje korzenie w różnych aspektach społecznych i wykracza poza bezpośrednie kręgi społeczne, znacząco wpływając na poczucie własnej wartości oraz stan psychiczny osoby/grupy wykluczanej. W skali jednostkowej społeczne wykluczenie może prowadzić do ograniczenia szans na rozwój osobisty, edukacyjny i zawodowy, co w konsekwencji wpływa na jakość życia jednostki. W kontekście szerszym wykluczenie społeczne można rozumieć jako naruszanie zasad równości, różnorodności i inkluzji.

Etnocentryzm

Etnocentryzm, zainspirowany teorią minimalnej grupy oraz tożsamości społecznej, określa skłonność do oceniania innych kultur z perspektywy własnej, co często prowadzi do uprzedzonych ocen praktyk kulturowych. Ta perspektywa może sprzyjać kulturowym kompleksom wyższości i propagowaniu mentalności "my kontra oni". Etnocentryzm kształtuje wrażenie, że własna grupa jest tą "jedynie słuszną", a opinia tej grupy staje się ostatecznym kryterium prawdy, nawet jeśli jest irracjonalna, pod hasłem "To prawda, bo wszyscy tak mówią". Chociaż etnocentryzm nie zawsze prowadzi do agresji, to jednak ogranicza możliwości zrozumienia punktu widzenia drugiej strony.

Podobną zasadę działania prezentuje kolektywny narcyzm, który związany jest z wysoką, wyidealizowaną i defensywną samooceną grupy. Ta postawa może być odpowiedzialna za wrogię i agresywne zachowania wobec grup obcych, wynikające z ciągłej potrzeby potwierdzania zawyżonego obrazu własnej grupy w oczach innych¹³.

Przesąd

Przesady w kontakcie z inną grupą stanowią mechanizm obronny służący do utrzymywania granic własnej społeczności. W przeciwieństwie do stereotypów, przesady nie tylko pełnią funkcję izolacyjną, ale także mogą skłaniać do przemocy, jednocześnie zniechęcając do wszelkich kontaktów z daną grupą lub jej przedstawicielami. Przesady, choć w okresach społecznego spokoju mogą przybrać formę pozornie niewinnych żartów, w czasach chaosu mogą ujawnić swoje agresywne oblicze. Treść przesądu ma zdolność kształtowania formy przemocy, jak to miało miejsce podczas pogromów lub tumultów. W takich sytuacjach agresor (tłum) działający w zgodzie z przesądem wskazującym na inne grupy jako rzekomych sprawców morderstw, grabieży czy zdrady, podejmuje się aktów przemocy. Wiara w te fałszywe oskarżenia stanowiła siłę napędową tłumu, umożliwiając mu dokonywanie czynów agresji, które jednostki działające indywidualnie byłyby mniej skłonne popełnić. Przesady w tym kontekście stają się narzędziem wykorzystywanym do usprawiedliwiania aktów przemocy wobec grupy obcej¹⁴.

Dehumanizacja

Dehumanizacja stanowi skrajną postać esencjalistycznego przekonania dotyczącego grupy, w której podważa się zdolność "obcych" do doświadczania wyższych uczuć, stanów umysłowych i innych ludzkich kompetencji. Zgodnie z badaniami J. Vaesa, M. P. Paladino i M. Mirandy, dehumanizacja obcych wiąże się z czynnikami zakorzenionymi w specyficznym kontekście międzygrupowym, a proces humanizacji swoich jest zależny od potrzeby przynależności i transcendencji¹⁵.

---

13 A. Cichowska, A. Golec de Zavala, *Kolektywny narcyzm a sprawa polska*, [w:] *Wobec obcych. Zagrożenia psychologiczne a stosunki międzygrupowe*, pod red. M. Kofty, M. Bilewicza, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2011, s. 233–239

14 A. Cała, *Żyd – wróg odwieczny? Antysemityzm w Polsce i jego źródła*, Wydawnictwo Nisza, Żydowski Instytut Historyczny, Warszawa 2012, s. 195.

15 M. Bilewicz, M. Kofta, M. Drogosz, *Esencjalizm, bytowość i dehumanizacja jako pozastereotypowe aspekty postrzegania grup społecznych*, [w:] *Poza stereotypy. Dehumanizacja i esencjalizm w postrzeganiu grup społecznych*, pod red. M. Bilewicza, M. Kofty, M. Drogosza, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2012, s. 9–10.

Dehumanizacja stanowi proces, który pozwala na wyeliminowanie empatii wobec ofiar oraz zminimalizowanie poczucia winy, umożliwiając jednocześnie i usprawiedliwiając skrajne przejawy okrucieństwa. Ten mechanizm funkcjonuje jako rodzaj "moralnego wykluczenia", umieszczając dehumanizowaną grupę poza zakresem prawa, akceptowanych wartości i norm społecznych. Dehumanizacja jest ściśle związana z delegitymizacją, co oznacza przypisanie danej grupie pogwałceń fundamentalnych praw ludzkich i zaklasyfikowanie jej po stronie zła¹⁶.

Składowymi dehumanizacji są:

- **Infracjonalizacja:** Przy tym procesie, myśląc o grupie "obcej" lub jej członkach, porównuje się ich do zwierząt, traktując ich jako istoty na "niższym szczeblu drabiny ewolucyjnej". Poprzez metaforyczne odcięcie, podkreśla się kontrast pomiędzy "my" (ludzie) a "oni" (zwierzęta).
- **Dementalizacja:** Polega na zaprzeczaniu wewnętrznego życia "obcych", akcentując brak "głębokości psychologicznej" (brak duszy). Twierdzi się, że "oni" są pozbawieni wrażliwości emocjonalnej i zdolności do odczuwania wyższych uczuć. Dementalizacja ofiar często służy jako usprawiedliwienie nieludzkiego traktowania "obcych" przez członków swojej grupy, co ma bronić pozytywnego wizerunku tej grupy¹⁷.

Kozioł ofiarny

Kozioł ofiarny, w kontekście teorii konfliktu społecznego i teorii wpływu społecznego, to mechanizm obwiniania określonych jednostek lub grup za szersze problemy społeczne. Mechanizmy psychologiczne prowadzące do wyboru kozłów ofiarnych, często związane są z głęboko zakorzenionymi napięciami społecznymi. W rezultacie przesądów, uprzedzeń, dyskryminacji, segregacji i wykluczenia, jednostki lub grupy pełniące rolę "kozła ofiarnego" obarczane są winą za nieszczęścia, porażki, frustracje itp. Jednakże, wybór konkretnej grupy do pełnienia tej roli zależy od kulturowej tradycji, pozycji klasowej grupy oraz jej miejsca w hierarchii społecznej. Przykłady obejmują społeczności tradycyjne, które doświadczają pogardy i są narażone na dyskryminację, co w konsekwencji przyczynia się do ich niskiej pozycji klasowej. W tym mechanizmie, awans społeczny tych, którzy byli wcześniej uznawani za grupę najbiedniejszą, może wywołać sprzeciw i agresję ze strony grupy większościowej¹⁸.

---

16 A.Lipowska-Teutsch, *Mowa nienawiści. Szerzenie nienawiści przez internet*, [w:] *Przemoc motywowana uprzedzeniami. Przestępstwa z nienawiści*, pod. red. A.Lipowskiej-Teutsch, E. Ryłko, Towarzystwo Interwencji Kryzysowej, Kraków 2007, s. 22

17 M.Tarnowska, P.Sławuta, M. Kofta, *Procesy dehumanizowania „obcych”: mechanizmy i funkcje*, [w:] *Poza stereotypy. Dehumanizacja i esencjalizm w postrzeganiu grup społecznych*, pod red. M. Bilewicz, M. Kofty, M. Drogoza, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2012, s. 156.

18 A. Cała, *Żyd – wróg odwieczny? Antysemityzm...*, s. 29.

Rasizm

Rasizm, analizowany w kontekście teorii kategoryzacji i wpływu społecznego, to kompleksowy system wpływający na struktury społeczne. To zjawisko obejmuje zarówno indywidualne, jak i systemowe uprzedzenia, zakładające fałszywe przekonanie o wyższości jednej rasy nad innymi. Rasizm ma swoje korzenie w pseudonaukowych teoriach antropologicznych XIX wieku, które łączyły wygląd człowieka z jego moralnością, możliwościami i inteligencją, propagując fałszywe przekonania dotyczące hierarchii rasowej. Przykłady historyczne ilustrują tworzenie i utrzymanie struktur społecznych, które faworyzują jedną „rasę”, co prowadziło do trwałych nierówności rasowych.

Komunikacja międzykulturowa¹⁹

Komunikacja międzykulturowa odnosi się do procesu wymiany informacji i przekazywania znaczeń pomiędzy uczestnikami różnych grup kulturowych czy zawodowych. W takich miejscach, gdzie reprezentowane są zróżnicowane grupy etniczne i kulturowe, efektywna komunikacja może stanowić wyzwanie. Osoby pochodzące z różnych środowisk mogą napotykać trudności z adaptacją swojego zachowania oraz postaw do norm kulturowych obowiązujących w innym otoczeniu. To, co jest uznawane za właściwe czy akceptowalne w jednej kulturze, może być postrzegane jako nietaktowne lub nieodpowiednie w kontekście innej kultury. W związku z tym, komunikacja międzykulturowa wymaga świadomości i umiejętności dostosowania się do różnic kulturowych, aby stworzyć atmosferę wzajemnego zrozumienia i skutecznej współpracy.

Reakcje emocjonalne w radzeniu sobie z komunikacją międzykulturową:

- **Lęk:** Ludzie często odczuwają niepewność, czy ich zachowania lub sposób mówienia są akceptowalne, a także obawiają się przypadkowego znieważenia.
- **Niespełnione oczekiwania:** Różnice w zachowaniach i sposobie mówienia między kulturami mogą znacząco różnić się od oczekiwań rozmówcy, co może prowadzić do nieporozumień. Przykładowo, pewne gesty czy podniesienie tonu w jednej kulturze mogą być rozumiane inaczej w innej kulturze.
- **Pragnienie poczucia przynależności:** W każdej interakcji istnieje pragnienie akceptacji i zrozumienia. Niestety, osoby z kultur mniejszościowych czasem doświadczają braku uznania ze strony innych.

---

¹⁹ H.Grzymała-Moszczyńska, J.Grzymała-Moszczyńska, *Zagadnienia kulturowe i społeczne strategie radzenia sobie z przestępstwami popełnianymi z nienawiści*, [w:] *Przemoc motywowana uprzedzeniami. Przestępstwa z nienawiści*, pod. red. A.Lipowskiej-Teutsch, E. Ryłko, Towarzystwo Interwencji Kryzysowej, Kraków 2007, s. 57

- **Konfrontacja z własnymi uprzedzeniami:** Proces socjalizacji często wprowadza uprzedzenia wobec osób różniących się od nas. Uświadomienie sobie tych uprzedzeń stanowi istotny krok w rozumieniu, że odrzucanie inności jest błędne, a niewłaściwe stereotypy są przeszkodą w efektywnej interakcji międzykulturowej.

MODEL MECHANIZMU AGRESJI

W kontekście psychologicznym, pojęcia uprzedzenia i dyskryminacji są kluczowe dla zrozumienia dynamiki międzyludzkich interakcji. Uprzedzenie, będące postawą jednostki, jest zjawiskiem często wiązanim z przyjmowaniem pewnych stereotypów czy ocen dotyczących grup społecznych. Natomiast dyskryminacja to już konkretna forma zachowania, wynikająca z tychże uprzedzeń.

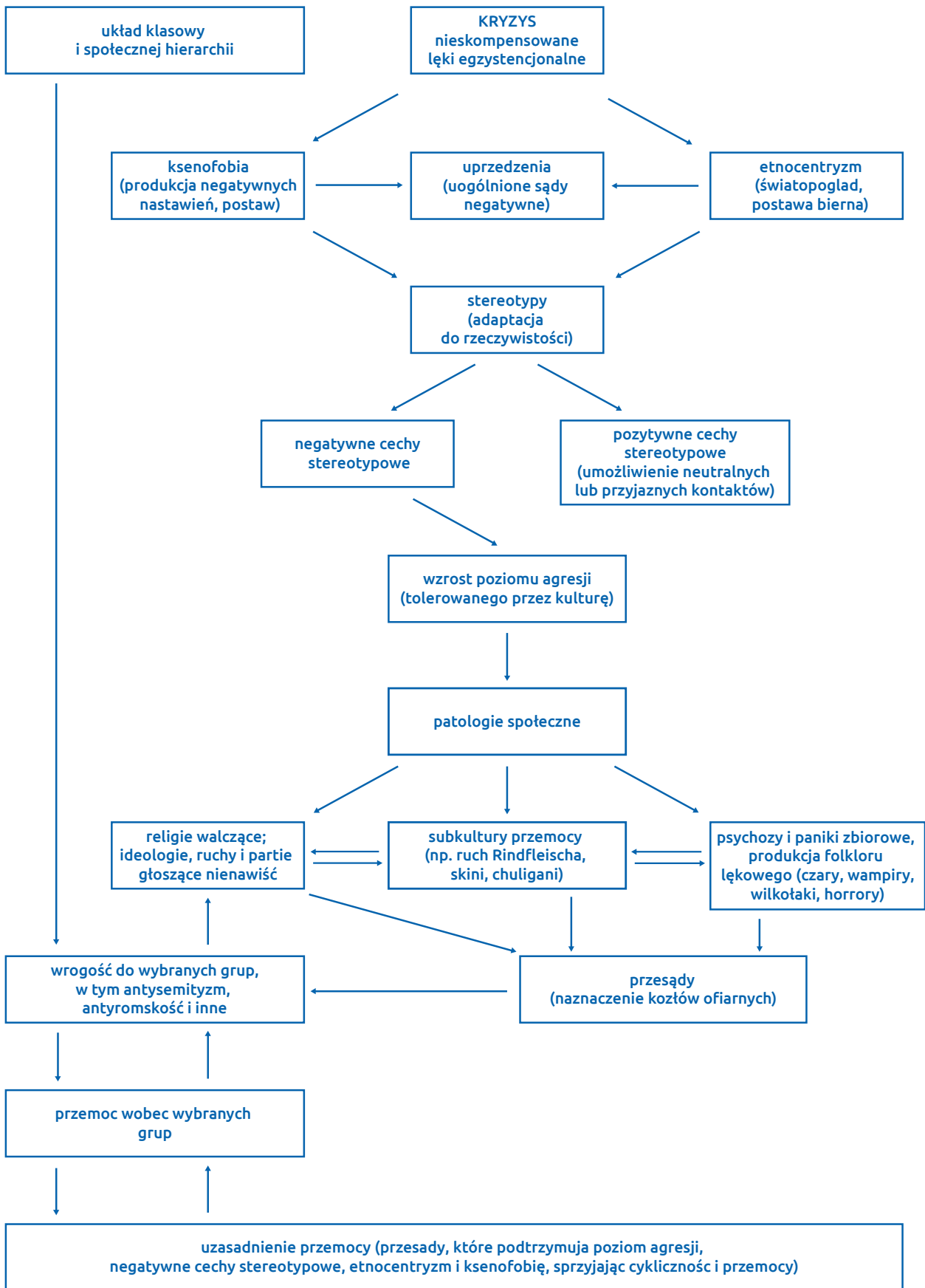
Interesującym aspektem jest fakt, że nie zawsze zachowanie dyskryminujące wynika bezpośrednio z osobistych uprzedzeń. Indywidualne wartości, przekonania oraz wpływ czynników społecznych mogą być równie istotne w formowaniu zachowań. Warto zwrócić uwagę na subtelne różnice między postawą a konkretnym działaniem w procesie agresji.

Niezmiennie istotne jest zrozumienie, że nie każde uprzedzenie prowadzi do agresywnego zachowania, podobnie jak nie każde zachowanie dyskryminacyjne jest rezultatem osobistych uprzedzeń. Przykłady rasizmu czy seksizmu często ukazują, że mechanizmy te mogą być związane z instytucjonalnymi praktykami, a niekoniecznie z indywidualnymi postawami²⁰.

Bazując na poniższym modelu mechanizmu agresji, możemy przeanalizować złożone powiązania między postawami jednostki, a konkretnymi formami zachowania, zarówno na poziomie osobistym, jak i grupowym prowadzącym do przemocy lub eskalacji agresji.

---

20 A. Teutsch, *Społeczno psychologiczne aspekty uprzedzeń*, [w:] *Przemoc motywowana uprzedzeniami. Przestępstwa z nienawiści*, pod. red. A.Lipowskiej-Teutsch, E. Ryłko, Towarzystwo Interwencji Kryzysowej, Kraków 2007, s. 76

Rys 2. Model mechanizmu agresji, opracowany graficznie przez Alinę Całą

Magdalena Dropek, Piotr Kwapisiewicz

ETYKA JĘZYKA

Etyka języka w pracy strażnika lub strażniczki miejskiej ma kluczowe znaczenie zarówno dla skuteczności działań służbowych, jak i dla budowania zaufania społecznego. Język nie tylko pozwala się nam komunikować, ale także kształtuje myśli, rzeczywistość wokół nas i to, jak ją postrzegamy.

Komunikacja personalna jest kluczowa dla taktu, kultury i obiektywizmu, które stanowią jedną z kluczowych zasad realizacji interwencyjnych²¹. Dla przestrzegania zasad prawidłowej komunikacji interpersonalnej ważne jest stosowanie dziś języka inkluzywnego. Świat się zmienia, zmieniają się nasze społeczeństwa, także lokalne, więc zmienia się też język, którego używamy. "Inkluzywny" to wg Słownika Języka Polskiego "łączy lub obejmujący jakąś całość", włączający wszystkie osoby, niezależnie od ich narodowości, pochodzenia etnicznego, wyznania lub bezwyznaniowości, stopnia sprawności lub niepełnosprawności, płci, wieku, orientacji seksualnej, tożsamości płciowej, czy także statusu społeczno-ekonomicznego.

1. KOMUNIKACJA INKLUZYWNA

Czym będzie zatem inkluzywna komunikacja? Powinna być oparta na **szacunku** do naszych rozmówców i **wzajemności** - w końcu sami i same chcemy, by tak nas traktowano! Inkluzywny język jest **świadomy i obiektywny, wolny od uprzedzeń i stereotypów**, zarówno tych o zabarwieniu negatywnym i pozytywnym, które często mają charakter oceniający. Wszyscy i wszystkie mamy w sobie stereotypy, które wynikają z naszych własnych doświadczeń, kultury, w której dorastaliśmy, otoczenia, które jest wokół nas. Określenia, powiedzenia, idiomy, które wydają nam się nieszkodliwe, bo używamy ich już od wielu lat, bądź są w naszej pracy swoistym slangiem, dziś mogą być, zwłaszcza dla grup mniejszościowych, nie tylko raniące i bolesne, ale także dyskryminujące, czyli traktujące nierówno i ograniczająco. To, że mamy także swoje wy-

---

21 L.Dyduch, *Wybrane aspekty taktyki interwencji policyjnych: Odpowiednia taktyka interwencyjna*, Centrum Szkolenia Policji, cz.II, Zakład Służby Prewencyjnej, Legionowo 2019.

obrażenia na temat jakiejś z grup jest wspólne nam wszystkim, ale nie może wpływać na to, jak się z przedstawicielami, przedstawicielkami takiej grupy komunikujemy w pracy, czy życiu codziennym. Ważnym jest, by mieć w sobie **uwagę na różnorodność**, rozumianą jako widoczne i niewidoczne, wrodzone i nabyte aspekty, pod których względem ludzie się od siebie różnią i są do siebie podobni. Język inkluzywny ma także wielką moc **włączania w komunikację**, a więc “zauważenia” grup mniejszościowych, przywracając im widzialność, sprawczość, co często - wbrew pozorom może też mieć wpływ na ich dobrostan. Mówi o tym też coraz więcej badań, zwracających uwagę, że język inkluzywny jest bardziej zachęcający do działania.

Jak zatem używać języka inkluzywnego? Słuchaj - to wzmacnia uwagę i przywraca też rozmówcom i rozmówczyniom godność i sprawczość. Nie bój się **pytać**, pamiętając o życzliwości do drugiej osoby. **Szanuj** też swoich rozmówców, mając w pamięci wzajemność i włącz **em-patię**, która tak, jak życzliwość otwiera sytuacje komunikacyjne, wzmacniając ich fortunność, kluczową w pracy funkcjonariuszy i funkcjonariuszek publicznych.

Czy używanie języka inkluzywnego jest trudne? Używanie języka inkluzywnego nie jest trudne. Jest wręcz etyczne. Wynika to również z zasad zawartych w Ustawie o strażach gminnych²², która nakłada obowiązek na Strażnika Miejskiego zachowania uprzejmości, życzliwości i godności w kontaktach z obywatelami/obywatelkami, osobami wyższej rangi, podwładnymi oraz współpracownikami/współpracowniczkami. Zarówno w czasie pracy, jak i poza nią.

2. JĘZYK - ELEMENT TAKTYKI INTERWENCYJNEJ

Język niedyskryminujący jako element taktyki interwencyjnej powinien być traktowany z najwyższym priorytetem z kilku istotnych powodów. Po pierwsze, stosowanie języka, który jest neutralny i pozbawiony stereotypów, przyczynia się do budowania zaufania i szacunku między strażnikami a osobami, z którymi wchodzi w interakcję. W sytuacjach interwencyjnych, gdzie emocje często są wysokie, język, który unika uprzedzeń i dyskryminacji, może pomóc w deeskalacji napiętej atmosfery. Jest to szczególnie ważne w społeczeństwach wielokulturowych, gdzie różnorodność doświadczeń i postrzegania przez pryzmat różnych kultur wymaga wrażliwości i umiejętności adaptacyjnych w komunikacji.

---

22 Opracowano na podstawie Ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. o strażach gminnych: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=wdu19971230779> [dostęp: 16.12.2023]

Po drugie, język niedyskryminujący jest kluczowy w zachowaniu profesjonalizmu i etyki zawodowej. Przejawia się to nie tylko w bezpośrednich interakcjach, ale także w raportowaniu, dokumentowaniu zdarzeń i komunikacji publicznej. Użycie języka, który jest świadomie neutralny i szanujący różnorodność, pomaga w unikaniu nieświadomego utwierdzania stereotypów czy niwelowaniu negatywnych postaw wobec określonych grup społecznych. To z kolei przekłada się na wizerunek całej instytucji jako otwartej, nowoczesnej i szanującej prawa człowieka, co jest niezwykle ważne w budowaniu zaufania społecznego.

Wreszcie, język niedyskryminujący jest ważny w kontekście prawnym i zgodności z międzynarodowymi standardami praw człowieka. Strażnicy i strażniczki, jako przedstawiciele władzy samorządowej, mają obowiązek przestrzegania i promowania równości oraz niedyskryminacji. Niewłaściwe użycie języka może prowadzić do naruszeń praw obywatelskich, a w skrajnych przypadkach do postępowań sądowych przeciwko funkcjonariuszom czy funkcjonariuszkom lub instytucji. Wiedza i stosowanie języka niedyskryminującego w praktyce interwencyjnej nie tylko chroni prawa jednostki, ale również wzmacnia praworządność i etykę zawodową w służbach mundurowych.

3. PRAKTYCZNE WSKAZÓWKI DOTYCZĄCE UŻYWANIA JĘZYKA WOLNEGO OD UPRZEDZEŃ PODCZAS INTERWENCJI:

- 1. Unikaj stereotypów i uogólnień:** Nigdy nie opieraj swoich komentarzy na założeniach dotyczących "rasy", płci, orientacji seksualnej, wieku, niepełnosprawności, pochodzenia etnicznego, religii czy statusu społecznego. Unikaj generalizowania lub etykietowania grup społecznych.
- 2. Szanuj tożsamość osobistą:** Zawsze zwracaj się do osób z zachowaniem dystansu i wymaganej formy grzecznościowej oraz zgodnie z ich preferowanym tytułem lub określeniem płciowym. Jeśli nie masz pewności, jak ktoś preferuje być nazywany, zapytaj w sposób szanujący.
- 3. Używaj neutralnych formuł:** W komunikacji stosuj neutralne słownictwo, które nie zawiera założeń na temat cech indywidualnych, takich jak płeć czy pochodzenie etniczne lub narodowe.
- 4. Jasność i profesjonalizm:** Utrzymuj profesjonalny ton i jasność w komunikacji. Unikaj żargonu, slangów i nieformalnych określeń, które mogą być źle interpretowane lub odebrane jako obraźliwe.

5. **Odpowiednia reakcja na błędy:** Jeśli popełnisz błąd w komunikacji, szybko i uprzejmie przeproś i popraw się. Pokazuje to szacunek, chęć słuchania i nauki.
6. **Unikaj negatywnego języka:** Unikaj używania słów i fraz, które mają negatywne konotacje lub mogą zostać odebrane jako pejoratywne czy stygmatyzujące.
7. **Empatia i aktywne słuchanie:** Staraj się zrozumieć kontekst i perspektywę osoby, w której sprawie interweniujesz. Używaj empatycznego języka, demonstrując, że słuchasz i szanujesz rozmówcę czy rozmówczynię.
8. **Edukacja i ciągła nauka:** Regularnie uczestnicz w szkoleniach dotyczących różnorodności, integracji społecznej i komunikacji międzykulturowej, aby rozwijać świadomość i umiejętności.
9. **Zachowanie spójności w zespole:** Upewnij się, że wszystkie osoby należące do zespołu są świadome wytycznych i stosują je, co zapewni spójność i profesjonalizm w trakcie interwencji.
10. **Dokumentowanie i raportowanie:** W dokumentacji i raportach z interwencji używaj języka, który jest obiektywny, neutralny i pozbawiony uprzedzeń, odzwierciedlając rzetelnie i uczciwie zaistniałe sytuacje.

Jacek Mazurczak, Tomasz Płaszczyk

MOWA NIENAWIŚCI I PRZESTĘPSTWA Z NIENAWIŚCI – PRAKTYCZNE WPROWADZENIE

1. DEFINICJE

Mając na uwadze ogólny zakres zadań Straży Miejskiej opisany w ustawie z dnia 29 sierpnia 1997 roku o strażach gminnych, powstaje pytanie natury ogólnej, czy zasadnym jest, aby funkcjonariusze i funkcjonariuszki Straży Miejskiej zgłębiali kwestie dotyczące mowy nienawiści i przestępczości motywowanej uprzedzeniami, czyli potocznie przestępstw z nienawiści. Odpowiedź na to pytanie jest zdaniem autorów twierdząca.

Po pierwsze informacje z tego zakresu pozwolą na poszerzenie wiedzy ogólnej na istotny społecznie temat, po drugie z perspektywy wykonywanych obowiązków służbowych mogą stanowić istotne wsparcie w rozpoznawaniu zakłóceń porządku publicznego i zagrożeń dla niego oraz we współpracy z Policją, tak aby Straż Miejska z punktu widzenia społecznego jawiła się jako formacja skuteczna, do której osoby dotknięte mową nienawiści czy przestępstwem motywowanym uprzedzeniami mogą się zwrócić o pomoc i wsparcie.

W polskim systemie prawnym nie funkcjonuje ustawowa definicja mowy nienawiści. Na potrzeby niniejszego opracowania można przyjąć definicję mowy nienawiści wg Rekomendacji R (97)20 Komitetu Ministrów Rady Europy nt. mowy nienawiści, zgodnie z którą „*Mowa nienawiści obejmuje wszelkie formy wypowiedzi, które szerzą, propagują czy usprawiedliwiają nienawiść rasową, ksenofobię, antysemityzm oraz inne formy nienawiści bazujące na nietolerancji, m.in.: nietolerancję wyrażającą się w agresywnym nacjonalizmie i etnocentryzmie, dyskryminację i wrogość wobec mniejszości, imigrantów i ludzi o imigranckim pochodzeniu*²³”.

---

23 Recommendation No. R (97) 20 of the Committee of Ministers to member states on “hate speech”, https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectID=0900001680505d5b [dostęp: 16.12.2023]

W tym kontekście należy zwrócić uwagę na to, że jako mowę nienawiści przyjęto się określać „każdą formę wypowiedzi”. „Każda forma” oznacza, że nie trzeba się ograniczać wyłącznie do wypowiedzi ustnych w ścisłym znaczeniu tego pojęcia. Za „wypowiedź” uznaje się bowiem także gesty, grafiki, zdjęcia czy napisy. „Wypowiedzią” będą też zamieszczane w internecie filmy czy memy. Jest to szczególnie istotne w kontekście zgłaszania czynów popełnianych w internecie, bądź też zdarzeń polegających na umieszczaniu w przestrzeni publicznej komunikatów w postaci graffiti czy wlepek.

Wypowiedzią, którą można uznać za mowę nienawiści może być również komunikat wygłoszony przez samotną osobę z megafonem w miejscu publicznym bądź nadawany z przemieszczającego się lub stojącego pojazdu. Forma wypowiedzi ma tu więc znaczenie drugorzędne, istotna jest treść komunikatu.

Odnosząc się do przestępstw z nienawiści, również ta kategoria nie została w oficjalny sposób zdefiniowana w przepisach prawa. W praktyce dla zrozumienia tego pojęcia w sposób, w jaki interpretują je instytucje międzynarodowe oraz polskie organy ścigania, w pierwszej kolejności można przywołać roboczą definicję przestępstwa z nienawiści opracowaną przez Biuro Instytucji Demokratycznych i Praw Człowieka Organizacji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie (ODIHR-OSCE²⁴), zgodnie z którą:

Przestępstwem z nienawiści jest każde przestępstwo natury kryminalnej, wymierzone w ludzi i ich mienie, w wyniku którego ofiara lub inny cel przestępstwa, są dobierane ze względu na ich faktyczne bądź domniemane powiązanie, związek, przynależność, członkostwo lub udzielanie wsparcia grupie wyróżnianej na podstawie cech charakterystycznych wspólnych dla jej członków, takich jak faktyczna lub domniemana rasa, narodowość lub pochodzenie etniczne, język, kolor skóry, religia, płeć, wiek, niepełnosprawność fizyczna lub psychiczna, orientacja seksualna lub inne podobne cechy.

Jest to określenie stosowane przez MSWiA oraz Policję, na podstawie którego m.in. wprowadza się dane do systemów informacyjnych Policji²⁵.

Inna definicja, na którą w praktyce warto się powoływać została zawarta w Wytycznych Prokuratora Generalnego w zakresie prowadzenia postępowań o przestępstwa z nienawiści z dnia 26

---

24 Więcej na: <https://hatecrime.osce.org/> [dostęp: 14.12.2023]

25 Por. np. P. Knut (red.): *Metodyka pracy adwokata i radcy prawnego w sprawach o przestępstwa z nienawiści*, Warszawa 2020

lutego 2014 roku PG VII G 021/54/13²⁶. Prokurator Generalny definiuje przestępstwa z nienawiści jako:

„przestępstwa popełniane na szkodę grupy osób albo poszczególnej osoby z powodu jej przynależności narodowej, etnicznej, rasowej, politycznej, wyznaniowej albo ze względu na jej bezwyznaniowość, niezależnie od kwalifikacji prawnej czynu zabronionego”

Z powyższych definicji wynika, że opierając się na samej kwalifikacji prawnej czynu, nie można przesądzić, czy mamy do czynienia z przestępstwem z nienawiści. Należy przeanalizować sytuację z punktu widzenia osoby zgłaszającej lub pokrzywdzonej, tak aby w należyty sposób przekazać informacje funkcjonariuszom Policji wezwanym na miejsce zdarzenia lub udzielić informacji osobie zgłaszającej co do dalszych kroków, które powinna podjąć.

W tym miejscu warto zwrócić uwagę, że z punktu widzenia osoby zgłaszającej lub pokrzywdzonej, często należącej do grupy mniejszościowej, wykluczonej, lub narażonej na wykluczenie – np. osoby z innego kraju, czy przedstawiciela/przedstawicielki mniejszości religijnej, istotne jest, by pierwsza osoba, do której zwróci się o pomoc – a tą osobą może być napotkany w miejscu publicznym funkcjonariusz czy funkcjonariuszka Straży Miejskiej, nie zignorowała go, ani nie ograniczyła się do pouczenia, aby udać się do jednostki Policji, czy też skorzystać z numeru alarmowego 112.

Warto w takiej sytuacji wspólnie z osobą zawiadamiającą poczekać na funkcjonariuszy Policji lub też w oparciu o informacje na temat przestępstw motywowanych uprzedzeniami zawiadomić Policję we własnym zakresie, wskazując zarówno na dane istotne z punktu widzenia przyszłego postępowania karnego, jak i takie, które mogą zminimalizować ryzyko przy ewentualnej interwencji, podając np. informację, że ataku na osoby należące do mniejszości narodowej dopuściły się agresywne osoby noszące na odzieży symbole kojarzone z ruchami skrajnymi, chociażby krzyże celtyckie, przekreślone bądź umieszczone na szubienicy symbole gwiazdy Dawida czy półksiężycy. W ten sposób wskazuje się, że podejmowanie interwencji przez pojedynczy patrol może być związane z nadmiernym ryzykiem dla interweniujących.

Wiedza ta może być wykorzystana przy analizowaniu regularnie pojawiających się w przestrzeni publicznej (w stałych określonych miejscach, w sposób regularny) hasel na murach lub wlepek o treści, którą można zakwalifikować jako mowę nienawiści co może pozwolić na odpo-

---

26 <https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&ved=2ahUKEwj3y7KGhJKDA-xXfRvEDHdarAKOQFnoECA4QAQ&url=https%3A%2F%2Fpolicja.pl%2Fdownload%2F1%2F148530%2FWytyczne-ProkuratoraGeneralnegoz26lutego2014r.pdf&usg=AOvVaw1RRUicEybzTIK7OrMmYuk-&opi=89978449> [dostęp: 16.12.2023]

wiednio szybką interwencją o charakterze profilaktycznym, np. spotkania z przedstawicielami i przedstawicielkami lokalnych społeczności, w szkołach czy z osobami administrującymi nieruchomości.

Dzięki temu z kolei być może uda się uniknąć eskalacji problemu i zapobiec popełnieniu przestępstw o większym ciężarze gatunkowym. Jednym z elementów charakteryzujących przestępczość motywowaną uprzedzeniami jest bowiem to, że w „sprzyjających” warunkach, tj. przy występowaniu grupy mniejszościowej stanowiącej cel oraz braku odpowiedniej reakcji ze strony powołanych do tego instytucji, działania sprawców mogą się nasilać, zarówno pod względem częstotliwości jak i brutalizacji.

Oznacza to, że nawet elementarna wiedza z zakresu przestępczości motywowanej uprzedzeniami może przyczynić się zarówno do wzmożenia poczucia bezpieczeństwa i odbioru formacji jako profesjonalnej przez osoby zgłaszające zdarzenie, jak i do zminimalizowania ryzyka po stronie funkcjonariuszy i funkcjonariuszek.

Niezależnie od rodzaju czynu, a więc również w odniesieniu do przestępstw motywowanych uprzedzeniami, wysłuchując osoby zawiadamiającej, należy skoncentrować się na uzyskaniu wszelkich informacji mogących mieć później znaczenie w sprawie, tak aby móc je następnie przekazać przybyłym na miejsce funkcjonariuszom lub funkcjonariuszkom Policji, albo też w należyty sposób poinstruować osobę zgłaszającą.

W tym celu, dla uporządkowania i ukierunkowania rozmowy z osobą zawiadamiającą oraz przedstawienia uzyskanych danych w sposób optymalny z punktu widzenia odbiorców – przedstawicieli organów ścigania, warto posiłkować się nieskodyfikowaną, ale stosowaną z powodzeniem w czynnościach wykrywczych regułą „siedmiu złotych pytań”, którą powinno się odnieść do każdego postępowania. Mimo że dotyczy to czynności wykrywczych, czyli prowadzonych po wszczęciu postępowania, ich znajomość i stosowanie mogą przyczynić się do właściwego poprowadzenia rozmowy z osobą zawiadamiającą.

Aby poznać okoliczności zdarzenia i powiązać z nimi ewentualnego sprawcę, należy odpowiedzieć na następujące, uproszczone pytania, za którymi kryją się wszelkie istotne okoliczności sprawy:

1. **Co?** – tj. co się w rzeczywistości wydarzyło?
2. **Gdzie?** – tj., gdzie doszło do zdarzenia.
3. **Kiedy?** – tj., kiedy doszło do zdarzenia.
4. **W jaki sposób?** – w tym zakresie mieści się tzw. modus operandi, czyli sposób działania sprawcy oraz szczegółowy opis przebiegu zdarzenia.

5. **Dlaczego?** – wyjaśnienie motywów działania sprawcy.
6. **Jakimi środkami?** – w tym zakresie mieszczą się nie tylko narzędzia popełnienia czynu, ale też współdziałanie innych osób.
7. **Kto?** – okoliczność najistotniejsza dla przypisania odpowiedzialności.

Oczywiście nie w każdym przypadku jesteśmy w stanie uzyskać komplet informacji, ale powyższe usystematyzowanie z pewnością pomoże w uzyskaniu ich w maksymalnym możliwym zakresie.

2. WSKAŹNIKI UPREDZEŃ

Przechodząc z ogólnych wskazówek dotyczących różnego rodzaju czynów ściśle na przestępstwa motywowane uprzedzeniami, warto wspomnieć o tzw. wskaźnikach uprzedzeń, jako narzędziu wspomagającym proces podjęcia decyzji o motywacji nienawistnej sprawcy.

Wskaźniki uprzedzeń opracowane zostały przez Biuro Instytucji Demokratycznych i Praw Człowieka Organizacji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie. Warto przy tym podkreślić, że narzędzie to zostało uznane za element standardu badań przypadków przestępstw z nienawiści przez Europejski Trybunał Praw Człowieka²⁷.

Wskaźniki uprzedzeń to „obiektywne fakty, okoliczności lub wzorce związane z czynem lub czynami przestępczymi, które same w sobie lub w połączeniu z innymi faktami lub okolicznościami sugerują, że działania sprawcy były motywowane w całości lub w części jakąkolwiek formą uprzedzenia”²⁸. Odnoszą się one do takich okoliczności zdarzenia jak:

- postrzeganie ofiary/świadka,
- komentarze, pisemne oświadczenia lub gesty,
- rysunki, oznaczenia, symbole i graffiti,
- różnice między sprawcą a ofiarą na tle etnicznym, religijnym lub kulturowym,
- zaangażowanie zorganizowanych grup nienawiści lub ich członków,
- lokalizacja i czas,
- schemat działania i częstotliwość wcześniejszych przestępstw lub incydentów,

---

²⁷ Wyrok Europejskiego Trybunału Praw Człowieka z dnia 20 października 2015 r. w sprawie Balázs przeciwko Węgrom, skarga nr 15529/12

²⁸ *Hate Crime Data-Collection and Monitoring Mechanisms A Practical Guide*, Biuro Instytucji Demokratycznych i Praw Człowieka OBWE, 2014.

- charakter przemocy,
- brak innych motywów.

Należy przy tym podkreślić, że jest to narzędzie, które wspomaga proces podejmowania decyzji, ale nie przesądza o motywacji dyskryminacyjnej. Częstokroć zadanie sobie pytań z poniższej listy pozwala zidentyfikować braki w materiale dowodowym, które można uzupełnić na późniejszym etapie postępowania. Rozwijając powyższą listę, wskazać należy na następujące czynniki.

Postrzeżenie ofiary/świadka²⁹

1. Czy ofiara lub świadkowie uważają, że popełnione przestępstwo było motywowane uprzedzeniami?
2. Czy ofiara była zaangażowana w działania promujące jej grupę w czasie incydentu?

Jednym z najbardziej oczywistych elementów wskazujących na motywację nienawistną sprawcy jest percepcja ofiary lub świadka. Warto przy tym zauważyć, że system gromadzenia danych o przestępstwach z nienawiści funkcjonujący z Wielkiej Brytanii polega wyłącznie na tym wskaźniku – jeśli tylko ofiara lub świadek uznają, że do przestępstwa z nienawiści doszło w wyniku motywacji nienawistnej, to takie zdarzenie oznaczane jest jako przestępstwo z nienawiści.

Z drugiej jednak strony należy pamiętać, że niektóre osoby pokrzywdzone przestępstwem z nienawiści, mogą same kwestionować motywację nienawistną sprawcy – dzieje się tak, ponieważ wierzą że w ten sposób będą lojalne wobec społeczności, w której funkcjonują. Brak przekonania osoby pokrzywdzonej nie przesądza więc o braku motywacji nienawistnej u sprawcy.

Komentarze, oświadczenia pisemne, gesty lub graffiti

1. Czy podejrzany wygłaszał komentarze, pisemne oświadczenia lub gesty dotyczące członkostwa lub postrzeganego członkostwa ofiary w grupie?
2. Czy na miejscu zdarzenia pozostawiono rysunki, oznaczenia, symbole lub graffiti?
3. Jeśli celem była nieruchomości, czy był to obiekt lub miejsce o znaczeniu religijnym lub kulturowym, takie jak ośrodek kultury lub zabytek historyczny?

Sprawcy przestępstw z nienawiści, często choć nie zawsze, wygłaszają nienawistne komentarze przed, w trakcie lub po ataku. Dowody, które pozwolą ustalić, jakie słowa wypowiedział

---

²⁹ *Preventing and Responding to hate crimes*, Biuro Instytucji Demokratycznych i Praw Człowieka OBWE 2009.

sprawca, są najbardziej kluczowe dla ustalenia motywacji sprawcy. Wynika to z chęci przekazania przez sprawców czytelnej wiadomości dla ofiary, jej społeczności oraz innych osób wiadomości o tym, że nie są mile widziane w ich kraju.

Dlatego ważne jest zanotowanie słów wypowiedzianych przez sprawcę oraz ustalenie tożsamości osoby pokrzywdzonej i świadków zdarzenia.

Ważne jest, żeby nie opisywać słów wypowiedzianych przez sprawcę (np. „wulgarnie zwrócił się do pokrzywdzonego”), ale żeby użyć bezpośrednich cytatów, wprost przytaczając wypowiedziane słowa, dopóki osoba pokrzywdzona je pamięta.

Jednak nie tylko słowa mogą wskazywać na motywację sprawcy – ważne będą również rysunki i symbole pozostawione przez sprawcę, a w niektórych przypadkach także sam cel ataku, np. meczet lub siedziba organizacji pozarządowej udzielającej pomocy imigrantom, nawet jeśli sprawca nie pozostawił żadnych napisów czy symboli.

Różnice między sprawcą a ofiarą na tle etnicznym, religijnym lub kulturowym

1. Czy podejrzany i ofiara różnią się pod względem pochodzenia rasowego, religijnego, etnicznego/narodowego lub orientacji seksualnej?
2. Czy istnieje historia wrogości między grupą ofiary a grupą podejrzanego?
3. Czy ofiara jest członkiem grupy, która ma przewagę liczebną nad członkami innej grupy w obszarze, w którym doszło do incydentu?

Kolejne wskaźniki uprzedzeń dotyczą różnic między tożsamością sprawcy a ofiary. Do przestępstw z nienawiści bardzo rzadko dochodzi pomiędzy członkami tej samej społeczności. Ważna jest także historia wcześniejszych przypadków wrogości – dane zdarzenie może po prostu wpisywać się w trwające od wielu lat konflikty.

Zorganizowane grupy nienawiści

1. Czy na miejscu zdarzenia pozostawiono przedmioty sugerujące, że przestępstwo było dziełem organizacji paramilitarnej lub ekstremistycznej organizacji nacjonalistycznej?
2. Czy istnieją dowody na to, że taka grupa jest aktywna w okolicy (np. plakaty, graffiti lub ulotki)?
3. Czy sprawca zachowywał się w sposób kojarzony z członkostwem w organizacji nienawiści, np. używał nazistowskich pozdrowień?
4. Czy sprawca miał ubranie, tatuaże lub inne insygnia kojarzące go z konkretną grupą ekstremistyczną lub grupą nienawiści?
5. Czy grupa nienawiści ostatnio publicznie groziła określonej grupie?

Pomimo, że przestępstwa z nienawiści nie zawsze popełniane są przez zorganizowane grupy, takie jak organizacje ekstremistyczne czy gangi, członkowie tych grup często je popełniają.

Lokalizacja i czas

Sprawcy przestępstw z nienawiści często świadomie wybierają datę swojego ataku, np. popełniając islamofobiczne przestępstwo w pierwszy dzień ramadanu. Warto sprawdzić czy dzień, w którym doszło do przestępstwa nie jest dniem ważnym dla danej społeczności. Miejsce zdarzenia może być również nieprzypadkowe, takie jak miejsce spotkań danej społeczności, kościół, meczet, bary dla osób pochodzących z mniejszości lub siedziby organizacji pozarządowych działających na ich rzecz.

1. Czy zdarzenie miało miejsce w dniu o szczególnym znaczeniu (np. święto religijne lub dzień narodowy)?
2. Czy incydent miał miejsce w konkretnej porze dnia, kiedy inni członkowie powiązani z grupą ofiar często odwiedzają obszar, w którym doszło do incydentu (np. podczas modlitwy)?
3. Czy ofiara znajdowała się na obszarze lub w pobliżu obszaru, powszechnie kojarzonego lub uczęszczanego przez określoną grupę, taką jak centrum społeczności, meczet, kościół lub inne miejsce kultu?
4. Czy incydent miał miejsce w krótkim czasie po zmianie w obecności mniejszości na danym obszarze (np. pierwsza rodzina mniejszościowa, która przeprowadziła się na dany obszar, otwarcie ośrodka dla osób uchodźczych)?

Schemat/częstotliwość wcześniejszych przestępstw lub incydentów

1. Czy na tym samym obszarze miały miejsce podobne incydenty przeciwko tej samej grupie?
2. Czy w ostatnim czasie doszło do eskalacji incydentów przeciwko tej samej grupie, począwszy od nękania na niskim poziomie i działalności niezwiązanej z przestępczością, do poważniejszych zachowań przestępczych, takich jak wandalizm lub napaść?
3. Czy miał miejsce wcześniejszy incydent, który mógł wywołać reakcję odwetową przeciwko grupie będącej celem ataku?
4. Czy ofiara lub społeczność otrzymała ostatnio groźby lub inne formy zastraszania w postaci telefonów lub poczty?

W niektórych miejscach regularnie dochodzi do przestępstw i incydentów motywowanych nienawiścią, sprawcy mogą również w krótkim czasie w podobny sposób atakować członków tej samej społeczności. To zdarza się, gdy w debacie publicznej często pojawiają się komunikaty przeciwko danej mniejszości, co może skutkować wzrostem liczby ataków.

Charakter przemocy

1. Czy incydent wiązał się z niesprowokowaną i skrajną przemocą lub poniżającym traktowaniem?
2. Czy incydent został przeprowadzony publicznie lub w sposób umożliwiający jego upublicznienie, np. poprzez nagranie i opublikowanie w Internecie?
3. Czy przemoc obejmowała symbole rasistowskie lub czy uszkodzenie mienia obejmowało symbole mające na celu zbezczeszczenie lub zbezczeszczenie, takie jak ekskrementy lub części zwierząt?

Ponieważ sprawcami przestępstw z nienawiści zazwyczaj kieruje silne wzburzenie, stopień przemocy jest zwykle wyższy niż w przypadku podobnych przestępstw bez motywacji nienawistnej. W rezultacie szczególna brutalność sprawców może wskazywać na motywację wynikającą z uprzedzeń. Sprawcy mogą także chcieć być dostrzeżonymi przez opinię publiczną, zarówno bezpośrednio, jak i poprzez nagrywanie zdarzenia oraz publikowanie go w Internecie.

Brak innych motywów może również sugerować, że sprawca działa z motywacją nienawistną. O przestępstwie z nienawiści może więc mówić także wtedy, kiedy sprawca nie miał żadnego innego powodu, żeby zaatakować ofiarę.

3. REKOMENDACJE

1. **Rozpoznawanie mowy nienawiści:** Bądź świadomy różnych form mowy nienawiści, w tym wypowiedzi, które mogą wydawać się niegroźne, ale mają podłoże dyskryminacyjne lub podżegające. Rozumienie, jakie słowa i gesty mogą być uznane za mowę nienawiści, jest kluczowe w prewencji eskalacji konfliktu.
2. **Reagowanie na mowę nienawiści:** Gdy napotkasz mowę nienawiści, odpowiednio zareaguj. Oceniaj sytuację pod kątem bezpieczeństwa i niezwłocznie interweniuj, aby zapobiec dalszej eskalacji. Pamiętaj, że mowa nienawiści może być zapowiedzią przemocy.
3. **Analiza wzorców przestępczych:** Zwróć uwagę, że jedno przestępstwo motywowane nienawiścią często wskazuje na możliwość istnienia innych, niewykrytych przypadków. Zgłaszając przestępstwo zawsze informuj, jeżeli motywem mogła być nienawiść (szczególnie, gdy osoba pokrzywdzona na taki motyw wskazuje), pozwoli to zidentyfikować wzorce i ochronić inne potencjalne ofiary, albo właściwie zareagować na poważne zagrożenie bezpieczeństwa.

- 4. Ocena zagrożeń ze strony skrajnych ugrupowań:** Bądź świadomy obecności skrajnych ugrupowań, które można rozpoznać po emblematkach, symbolach lub zachowaniu. Ta wiedza może dać przewagę w przygotowaniu na możliwą agresję fizyczną i pozwala na lepsze zarządzanie ryzykiem w interwencjach.
- 5. Przygotowanie do interwencji:** W przypadku interwencji związanych z grupami o skrajnych poglądach (grupę taką można zidentyfikować po symbolach lub emblematkach, z jakich korzystają), przygotuj się na różne scenariusze. Opracuj strategię deeskalacji i zaplanuj, jak reagować na potencjalne zagrożenia.
- 6. Szkolenia i edukacja:** Regularnie uczestnicz w szkoleniach dotyczących mowy nienawiści, rozpoznawania symboli skrajnych ugrupowań i technik deeskalacji. Wiedza i ciągłe doskonalenie umiejętności są niezbędne w skutecznym radzeniu sobie z takimi sytuacjami.
- 7. Komunikacja i raportowanie:** Dokładnie dokumentuj wszystkie przypadki mowy nienawiści i agresji. Raportowanie tych incydentów pomaga w rozpoznawaniu wzorców i zapobieganiu dalszym aktom przemocy.
- 8. Współpraca ze wspólnotami lokalnymi:** Współpracuj z lokalnymi wspólnotami i organizacjami pozarządowymi w celu lepszego rozumienia i zapobiegania mowie nienawiści oraz ekstremizmowi. Wspólna praca i dialog mogą być kluczem do budowania zaufania i lepszego zrozumienia problemów społeczności.
- 9. Ochrona prawna i etyczna:** Pamiętaj, że działania przeciwko mowie nienawiści i skrajnym ugrupowaniom muszą być zawsze zgodne z prawem i etyką zawodową. Zapewnij, aby twoje działania były proporcjonalne i skoncentrowane na ochronie wszystkich obywateli.

Anna Makówka-Kwapisiewicz

SYMBOLE NIENAWIŚCI

- zestawienie najczęściej występujących symboli, kodów mogących wskazywać na motywacje przestępstwa opartą o uprzedzenia

W dzisiejszym społeczeństwie zjawisko znaków nienawiści stanowi palący problem, będący wyrazem głęboko zakorzenionych uprzedzeń i nietolerancji. Symbole te, przyjmujące różne formy, od słownych po wizualne reprezentacje, są nie tylko środkiem komunikacji dla osób współdzielących podobne przekonania, ale także narzędziem szerzenia nienawiści wobec konkretnych grup społecznych.

Symbole nienawiści przybierają różnorodne formy, od gestów po flagi, a ich znaczenie może być głęboko zakorzenione w historii, kulturze czy ideologii. Pracownicy i pracownice Straży Miejskiej mogą się z nimi zetknąć w przestrzeni miejskiej na przykład jako element naklejki na słupie drogowym lub graffiti na budynku, podczas zgromadzeń publicznych (jako element transparentu ale i stroju uczestników i uczestniczek), materiałów sprzedawanych na targowiskach miejskich. Znaczenie tych symboli często przekracza granice jednostkowej ekspresji i staje się narzędziem wpływającym na całe społeczeństwo. Dlatego też, w niniejszym artykule skupimy się na zestawieniu najczęściej występujących symboli, znaków, **które mogą** wskazywać na motywacje przestępstw opartych o uprzedzenia.

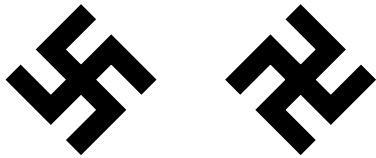
Skoncentrujemy się na symbolach związanych z grupami skrajnymi, będącymi synonimami białej supremacji, rasizmu, antysemityzmu i homofobii, znakami, które stoją za wieloma aktami przemocy i dyskryminacji. Stanowią one nie tylko elementy skrajnych ideologii, ale także komunikat o niechęci i braku akceptacji wobec różnorodności etnicznej, religijnej czy seksualnej.

W niniejszym artykule wykorzystaliśmy znaki, symbole i gesty oraz odesłania do wyroków sądowych w oparciu o następujące publikacje:

- Mączka-Pacholak M., Wójcik A., Godzisz P., Mazurczak A., Czerwiński P., Knut P., *Metodyka pracy adwokata i radcy prawnego w sprawach o przestępstwa z nienawiści*, pod red. P. Knuta, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2020.
- Makówka-Kwapisiewicz A., *Znaki nienawiści - katalog [w:] Szerzenie nienawiści. Konsekwencje. Konsekwencje. Przeciwdziałanie. Panalizacja. Podręcznik dla osób przeciwdziałających nienawiści i wzmacniających poszanowanie praw człowieka*, pod red. A. Makówki-Kwapisiewicz, żydowskie Stowarzyszenie Czulent, Kraków 2023

ZNAKI, SYMBOLIKA

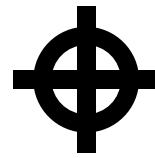
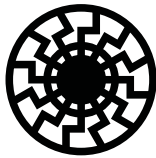
- nazistowska, neonazistowska, faszystowska, neofaszystowska, komunistyczna

Swastyka

Błyskawice SS - Runa Sig

Krzyż Celtycki, Krzyż Odyna,
Krzyż Słońca, Krzyż Koła

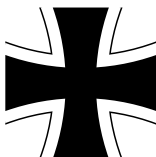
Czarne Słońce, Koło słoneczne

Strzałokrzyż (węg. Nyilaskereszt)

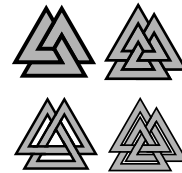
Wilczy Hak

Krzyż Żelazny

Trystyka, Triskelion, Triskele

Valknot, Valknut, Valknutr, Serce
Hrungnira - „węzeł poległych”

Państwowa Flaga Wojenna

Nazistowska flaga

Emblemat NSDAP

Godło III Rzeszy

Biała Pięść

Sierp i młot

Sprawdź wyroki sądowe, w których manifestacja niektórych symboli czy haseł została uznana za jedną z podstaw orzeczenia:

- Wyrok Sądu Rejonowego w Bielsku-Białej z 20 lutego 2017 roku, dotyczący propagowania systemu totalitarnego poprzez noszenia czapki z napisem „**FASCIMO Z ZIEMI WŁOSKIEJ DO POLSKI**” oraz używanie chusty z symbolem „**czarne słońce**” podczas manifestacji ugrupowania Obóz Narodowo-Radykalny.
- Wyrok Sądu Rejonowego dla Krakowa-Śródmieścia z dnia 30 sierpnia 2017 roku, dotyczący propagowania systemu totalitarnego poprzez posiadania w celu rozpowszechniania trzech opasek naramiennych koloru czerwonego z białym kołem i wpisanym do niego symbolem **swastyk**.
- Wyrok Sądu Okręgowego w Poznaniu z 23 października 2017 roku, dotyczący udostępnienia słownego komentarza oraz elementu graficznego w postaci **sierpa i młota**.
- Wyrok Sądu Rejonowego w Mysłowicach z 21 grudnia 2016 roku, dotyczący koszulki z nadrukiem o treści „**Vizeweltmeister 1945 Onkel Adolf**” oraz symbolem przedstawiającym tzw. **gapę ze swastyką**.
- Wyrok Sądu Rejonowego w Bolesławcu z 7 października 2017 roku, dotyczący naniesienia na ścianie przy boisku symbolu **swastyki**.
- Wyrok Sądu Rejonowego w Gorzowie Wielkopolskim wyrokiem z 3 sierpnia 2016 roku, dotyczący umieszczenie na elewacji budynku napisu „**Blood Honour**”, umieszczając pomiędzy tymi wyrazami znaki hitlerowskiej **swastyki**.
- Wyrok Sądu Rejonowego w Brzezinach z 26 października 2018 roku, dotyczący wzniesienie okrzyków „**heil Hitler**” oraz „**Jude do gazu**” wykonując przy tym **gest prawą ręką** unosząc ją do przodu ku górze tzw. „powitanie w III Rzeszy” oraz noszenie przez sprawcę na ramieniu **opaski za znakiem swastyki**.
- Wyrok Sądu Okręgowego w Gliwicach z 20 lipca 2018 roku, dotyczący rozpowszechnienia w serwisie społecznościowym zdjęć innych osób wykonujących tzw. **salut rzymski** i prezentujących **swastykę** jako działanie utrwalenia w celu rozpowszechnienia treści propagujących faszystowski ustrój państwa.
- Wyrok Sądu Rejonowego w Białymstoku a 12 września 2013 roku, dotyczącego wykonania przez sprawcę znaków graficznych w postaci **swastyki, krzyża celtyckiego** oraz napisu **SS**.
- Wyrok Sądu Rejonowego w Bydgoszczy z 6 czerwca 2014 roku, dotyczący sporządzenia napisu zawierającego symbol **krzyża celtyckiego**, zwrot „**White Pride Honour Blood**” oraz symbol **Triskelionu**.

Runy

Nazistowskie Niemcy przywłaszczyły sobie wiele z symboli różnych kultur, m.in. symbole runiczne, próbując gloryfikować wyidealizowane dziedzictwo aryjskie/nordyckie i odtworzyć mityczną „aryjską” przeszłość. Grupy skrajne używają run do transliteracji liter rzymskich, tworząc alternatywny alfabet, swego rodzaju kod dla wtajemniczonych. Powszechne jest używanie liter runicznych do przedstawiania pewnych słów mających pewne znaczenie, które mogą być widoczne na ubraniach lub jako tatuaże. Wśród najczęstszych słów tłumaczonych na runy są „skinhead”, „biała siła”, „nienawiść” i „RAHOWA”.

Runy są również używane przez inne osoby niezwiązane z ruchami skrajnymi czy wyznawców religii neopogańskich, dlatego też nie należy zakładać, że dane użycie tego symbolu jest skrajne, ale należy uważnie ocenić jego użycie i kontekst, w którym zostały użyte.

Sig

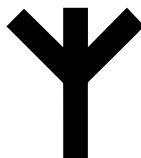
Eif

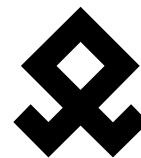
Ger

Hagal

Runa Elhaz lub Algiz

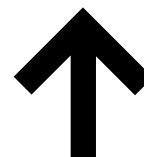
Runa Othala, Othila, Odal

Opfer

Toten - Runa Śmierci

Runa Tyr

Heilszeichen

Runa Jera

Sprawdź wyroki sądowe, w których manifestacja niektórych symboli czy haseł została uznana za jedną z podstaw orzeczenia:

- Wyrok Sądu Rejonowego w Białymstoku z 11 maja 2016 roku, dotyczący naniesienia na plakacie wyborczym m.in. symbolu **Swastyki, Krzyża celtyckiego**, liczby **14**, z czego liczba 4 napisana była jako symbol pojedynczej runy **Sig**, liczby **88**, napisu „**Narodowa rewolucja**” oraz symbolu **Falangi**.

LICZBY

12

Liczba 12 jest symbolem numerycznym rasistowskich gangów więziennych o nazwie Bractwo Aryjskie (podobnie jak osobno liczby 1 i 2). Czasami liczbę 12 zapisuje się cyframi rzymskimi, jako I i II lub jako XII.

13

Liczba 13 jest symbolem numerycznym dla Aryan Circle, dużego rasistowskiego gangu więziennego. Zastępując litery cyframi, 1 i 3 to A i C, czyli AC lub Aryan Circle.

13/90 13/52

Liczba 13 używana w połączeniu z liczbą 52 lub liczbą 90. Jest skróconym odniesieniem do rasistowskiej propagandy stosowanej przez białych supremacjonistów wobec Afroamerykanów w celu przedstawienia ich jako dzikich i przestępczych z natury. W tym skrócie liczbowym, liczba 13 odnosi się do rzekomego procentu populacji USA, który jest afroamerykański. Liczba 52 (niektórzy używają liczby 50) odnosi się do rzekomego procentu wszystkich morderstw popełnionych w USA, które zostały popełnione przez Afroamerykanów. Natomiast liczba 90 odnosi się do odsetka brutalnych przestępstw międzyrasowych rzekomo popełnianych przez Afroamerykanów.

18

Liczba 18 oznacza Adolf Hitler (1. i 8. litera alfabetu – AH)

§19

S 19 jest używany jako symbol odnoszący się do „SS” paramilitarna i początkowo elitarnej formacji nazistowskich Niemiec. S to 19 litera alfabetu, czyli „S 19” to „SS”.

1919

Liczba 1919 to kod numeryczny grup skrajnych oznaczający SS, S to 19 litera alfabetu.

28

Liczba 28 to kod numeryczny grup skrajnych oznaczający „Blood & Honour” (2. i 8. litera alfabetu – BH, tłum. „krew i honor”) – hasło neonazistowskie. Także nazwa organizacji rasistowskiej.

88

liczba 88 to kod numeryczny grup skrajnych oznaczający „Heil Hitler”. H jest ósmą literą alfabetu, więc 88 = HH = Heil Hitler.

14 14/88 88/14

Liczba 14 to kod numeryczny grup skrajnych oznaczający – „We must secure the existence of our people and a future for White children.” (tłum. Musimy zabezpieczyć byt naszych ludzi i przyszłość dla białych dzieci). Występuje najczęściej w formie skróconej, jako liczba 14 (hasło składa się z 14 słów) niekiedy w połączeniu z 88 (np. 14/88, 1488 lub 8814).

44

W nazistowskim kodzie czwórka oznacza literę D jako czwartą literę alfabetu, a liczba 44 jest skrótem od tzw. dywizja Dirlewangera. Dywizji Dirlewangera była szczególnie brutalną jednostką paramilitarną SS w czasie II wojny światowej.

Sprawdź wyroki sądowe, w których manifestacja niektórych symboli czy haseł została uznana za jedną z podstaw orzeczenia:

- Wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 30 maja 2018 roku, dotyczący publicznego prezentowania symboli, w tym m.in. cyfr **18**, **88**.
- Wyrok Sądu Rejonowego w Białymstoku z 11 maja 2016 roku, dotyczący naniesienia na plakacie wyborczym m.in. symbolu **Swastyki**, **Krzyża celtyckiego**, liczby **14**, z czego liczba 4 napisana była jako symbol pojedynczej runy **Sig**, liczby **88**, napisu „**Narodowa rewolucja**” oraz symbolu **Falangi**.

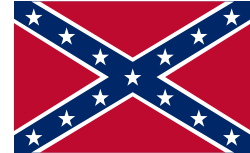
ZNAKI I SYMBOLE WYKORZYSTYWANE PRZEZ GRUPY SKRAJNE

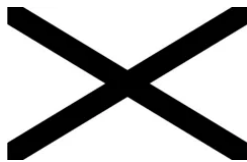
Krzyż Ku Klux Klan (KKK)

Trójkąt Ku Klux Klan (KKK)

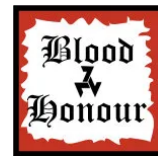
Flaga Konfederacji, tzw „flaga bojowa”

Flaga Południowych Nacjonalistów

Thor Steinar

Blood & Honour

Symbol czystości rasowej

RAHOWA

Racial Holy War

ROA

Race Over All

Falanga

Toporzeł

Mieczyk Chrobrego, Szczerbiec

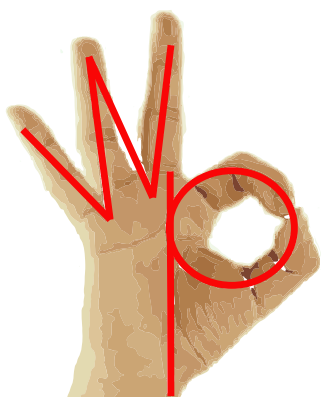

Związek Jaszczurczy

Sprawdź wyroki sądowe, w których manifestacja niektórych symboli czy haseł została uznana za jedną z podstaw orzeczenia:

- Wyrok Sądu Rejonowego w Białymstoku z 11 maja 2016 roku, dotyczący naniesienia na plakacie wyborczym m.in. symbolu **Swastyki**, **Krzyża celtyckiego**, liczby **14**, z czego liczba 4 napisana była jako symbol pojedynczej runy **Sig**, liczby **88**, napisu „**Narodowa rewolucja**” oraz symbolu **Falangi**.

GESTY WYKORZYSTYWANE PRZEZ GRUPY SKRAJNE

OK - gest dłoni jako symbol nienawiści White Power

Salut rzymski, nazistowski

Gest „quenelle” - odwrócony nazistowski salut

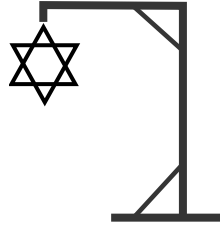
Sprawdź wyroki sądowe, w których manifestacja niektórych symboli czy haseł została uznana za jedną z podstaw orzeczenia:

- Wyrok Sądu Rejonowego w Brzezinach z 26 października 2018 roku, dotyczący wzniesienie okrzyków „**heil Hitler**” oraz „**Jude do gazu**” wykonując przy tym **gest prawą ręką** unosząc ją do przodu ku górze tzw. „powitanie w III Rzeszy” oraz noszenie przez sprawcę na ramieniu **opaski za znakiem swastyki**.
- Wyrok Sądu Okręgowego w Gliwicach z 20 lipca 2018 roku, dotyczący rozpowszechnienia w serwisie społecznościowym zdjęć innych osób wykonujących tzw. **salut rzymski** i prezentujących **swastykę** jako działanie utrwalenia w celu rozpowszechnienia treści propagujących faszystowski ustrój państwa.

SYMBOLE ANTYSEMICKIE

Symbol przekreślonej
Gwiazdy Dawida

Symbol Gwiazdy Dawida
na szubienicy

**NIE PRZEPRASZAM
ZA
JEDWABNE!!!**

Nie przepraszam za Jedwabne

Sprawdź wyroki sądowe, w których manifestacja niektórych symboli czy haseł została uznana za jedną z podstaw orzeczenia:

- Wyrok Sądu Rejonowego w Sieradzu z 22 lipca 2016 roku, dotyczący umieszczenia na ścianie bloku mieszkalnego symbolu Gwiazdy Dawida na szubienicy
- Wyrok Sądu Rejonowego w Białymstoku z 08 marca 2013 roku i wyroku Sąd Okręgowy w Białymstoku z 19 września 2013 roku, dotyczący uznania hasła „Nie przepraszam za Jedwabne”, za jeden z przejawów nienawiści na tle różnic narodowościowych i rasowych.

SYMBOLE ISLAMOFOBICZNE

Symbol przekreślonego meczetu

Symbol przekreślonego słowa
„ISLAM”

Symbol przekreślonego
półksiężyca

Sprawdź wyroki sądowe, w których manifestacja niektórych symboli czy haseł została uznana za jedną z podstaw orzeczenia:

- Wyrok Sądu Rejonowego w Gliwicach z 9 czerwca 2016 roku, dotyczący umieszczenia na drzwiach i oknach lokalu serwującego kebaby napisów o treści „stop islamizacji”, symbolu szubienicy z powieszonym na niej półksiężycem.

SYMBOLE HOMOFOBICZNE

Symbol „Zakaz Pedalowania”

Sprawdź wyroki sądowe, w których manifestacja niektórych symboli czy haseł została uznana za jedną z podstaw orzeczenia:

- Wyrok Sądu Rejonowego Katowice-Wschód w Katowicach z 15 maja 2014 roku, dotyczący wykorzystania transparentu zawierającego hasło „Zakaz pedalowania” oraz symbol „Zakaz pedalowania”.
- Wyrok Sądu Rejonowego dla Warszawy-Śródmieści w Warszawie z 19 czerwca 2018 roku, dotyczący wykorzystania transparentu zawierającego hasło „Zakaz pedalowania” oraz symbol „Zakaz pedalowania”.

Zebrane znaki zostały opracowane graficznie na podstawie obrazów dostępnych na stronach:

- <https://reportingradicalism.org/>
- <https://pl.wikipedia.org/>
- <https://www.adl.org/>

BIBLIOGRAFIA

Bilewicz M., Kofta M., Drogosz M., *Esencjalizm, bytowość i dehumanizacja jako pozastereotypowe aspekty postrzegania grup społecznych*, [w:] *Poza stereotypy. Dehumanizacja i esencjalizm w postrzeganiu grup społecznych*, pod red. M. Bilewicza, M. Kofty, M. Drogosza, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2012.

Cała A., *Żyd – wróg odwieczny? Antysemityzm w Polsce i jego źródła*, Wydawnictwo Nisza, Żydowski Instytut Historyczny, Warszawa 2012.

Cichowska A., Golec de Zavala A., *Kolektywny narcyzm a sprawa polska*, [w:] *Wobec obcych. Zagrożenia psychologiczne a stosunki międzygrupowe*, pod red. M. Kofty, M. Bilewicza, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2011.

Dyduch L., *Wybrane aspekty taktyki interwencji policyjnych: Odpowiednia taktyka interwencyjna*, Centrum Szkolenia Policji, cz.II, Zakład Służby Prewencyjnej, Legionowo 2019.

Hofheimer Bettmann E, Tiven L., *Building Community and Combating Hate: Lessons for the Middle School Classroom*, Partners Against Hate: Anti-Defamation League and Office of Juvenile Justice and Delinquency Prevention U.S. Department of Justice, Washington 2004.

Metodyka pracy adwokata i radcy prawnego w sprawach o przestępstwa z nienawiści, pod red. P. Knuta, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2020.

Nawrocki W., *Mity i stereotypy jako kulturowa legitymizacja uprzedzeń i agresji (przypadek serbski)*, [w:] *Stereotypy i uprzedzenia. Uwarunkowania psychologiczne i kulturowe*, pod red. M. Kofty, A. Jasińskiej-Kani, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2001.

Przemoc motywowana uprzedzeniami. Przestępstwa z nienawiści, pod red. A.Lipowskiej-Teutsch, E. Ryłko, Towarzystwo Interwencji Kryzysowej, Kraków 2007

Szerzenie nienawiści. Konsekwencje. Konsekwencje. Przeciwdziałanie. Panalizacja. Podręcznik dla osób przeciwdziałających nienawiści i wzmacniających poszanowanie praw człowieka,

pod red. A. Makówki-Kwapisiewicz, żydowskie Stowarzyszenie Czulent, Kraków 2023

Tarnowska M., Sławuta P., Kofta M., *Procesy dehumanizowania „obcych”: mechanizmy i funkcje, [w:] Poza stereotypy. Dehumanizacja i esencjalizm w postrzeganiu grup społecznych*, pod red. M. Bilewicza, M. Kofty, M. Drogosza, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2012.

BIOGRAMY AUTORÓW I AUTOREK

MAGDALENA DROPEK

Absolwentka filologii polskiej i dziennikarstwa na Uniwersytecie Jagiellońskim, przez dziesięć lat redaktorka największego i najstarszego medium LGBTQ w Polsce. Od 2012 roku współorganizatorka Festiwalu Queerowy Maj i Marszu Równości w Krakowie. Członkini zarządu Fundacji Równość.org.pl od 2013 roku. W ostatnich latach wspiera społeczności osób LGBTQ lokalnie, działając też rzeczniczo w Krakowie na rzecz równości i różnorodności. Współorganizatorka wielu demonstracji, badań sytuacji społeczności LGBTQ na południu Polski, wraz z Fundacją realizuje obecnie projekty dot. m.in. monitoringu wolności zgromadzeń i rzecznictwa na poziomie lokalnym.

PIOTR KWAPISIEWICZ

Działacz społeczny, od ponad 17 lat zajmuje się rzecznictwem, partycypacją społeczną oraz przeciwdziałaniem antysemityzmowi, mowie nienawiści, przestępstwom z nienawiści jak i innym formom dyskryminacji. Stypendysta Minorities Fellowship programu Biura Wysokiego Komisarza Narodów Zjednoczonych ds. Praw Człowieka (OHCHR/UN). Absolwent Szkoły Liderów Polsko-Amerykańskiej Fundacji Wolności. Jako ekspert w obszarze przestępstw z nienawiści i mowy nienawiści, antysemityzmu współpracował z Biurem Instytucji Demokratycznych i Praw Człowieka (ODIHR/OSCE), European Judicial Training Network. W ramach współpracy z instytucjami europejskimi, Policją prowadzi szkolenia w obszarze roli współpracy wielostronnej z perspektywy zarządzania bezpieczeństwem.

Działa na rzecz zwiększenia partycypacji mniejszości, szkoląc i inicjując koalicje, partnerstwa, współpracę organizacji mniejszości narodowych, etnicznych, religijnych z administracją samorządową i rządową. W latach 2016-2021 członek Zespołu interdyscyplinarnego ds. współpracy na rzecz realizacji programu „Otwarty Kraków”. Autor raportów dotyczących włączania mniejszości w procesy decyzyjne, analiz dotyczących organizacji mniejszościowych oraz programów szkoleniowych z zakresu rzecznictwa i partycypacji dla aktywistów i aktywistek organizacji mniejszości narodowych i etnicznych. Obecnie pełni rolę prezesa zarządu Żydowskiego Stowarzyszenia Czulent, żydowskiej organizacji rzeczniczej.

ANNA MAKOWKA-KWAPISIEWICZ

Historyczka, działaczka społeczna, ekspertka z zakresu zaangażowania społecznego i ochrony praw człowieka. Od 2016 współpracuje z National Democratic Institute for International Affairs jako Program Manager, realizując projekty mające na celu wzmocnienie organizacji politycznych i obywatelskich oraz promowanie uczestnictwa obywateli, przejrzystości rządów i odpowiedzialności.

Ekspertka z doświadczeniem w rzecznictwie, promowaniu tolerancji i kształtowaniu postaw otwartości wobec mniejszości, ze szczególnym uwzględnieniem przeciwdziałania antysemityzmowi, w tym dyskryminacji krzyżowej. W swojej działalności międzynarodowej współpracowała m.in. z Organizacją Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie (OBWE), European Liberal Forum (ELF), European Union Agency for Fundamental Rights (FRA), Rzecznikiem Praw Obywatelskich, Friedrich-Naumann-Stiftung, International Council of Jewish Women (ICJW), American Jewish Committee (AJC).

JACEK MAZURCZAK

Główny specjalista ds. monitorowania przestępstw z nienawiści w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych i Administracji w latach 2014-2016. Pracuje nad doktoratem z zakresu radykalizacji, ekstremizmu i terroryzmu w Instytucie Filozofii i Socjologii PAN. Przewodniczący Rady Instytutu Bezpieczeństwa Społecznego. Autor licznych publikacji szkoleniowych z zakresu zwalczania przestępstw z nienawiści i ochrony praw człowieka dla organów ścigania. Prowadził zajęcia m.in. w Agencji Unii Europejskiej ds. Szkolenia Służb Porządkowych (CEPOL), Organizacji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie, Wyższej Szkole Policji w Szczytnie oraz Centrum Szkolenia Policji w Legionowie. Szkolił funkcjonariuszy Policji, Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Agencji Wywiadu, Służby Więziennej, Straży Granicznej i Żandarmerii Wojskowej, a także przedstawicieli administracji samorządowej i nauczycieli. Posiada doświadczenie w przygotowywaniu ekspertyz dotyczących mowy nienawiści i ekstremizmu na zlecenie jednostek Policji, prokuratury i sądów różnych instancji.

TOMASZ PLASZCZYK

Prawnik – absolwent Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Gdańskiego, obecnie wykonujący zawód adwokata. Wcześniej funkcjonariusz Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego – major w stanie spoczynku, 16 lat służby w pionie śledczym ABW, w Delegaturze ABW w Gdańsku. W trakcie swojej służby prowadził postępowania karne o czyny z art. 256 § 1 i 2 kk. Doświadczeniami zdobytymi na gruncie tych postępowań dzielił się wielokrotnie w publikacjach oraz podczas konferencji i szkoleń z tego zakresu.

Po zakończeniu służby w 2016 roku rozpoczął współpracę z różnymi organizacjami pozarządowymi zajmującymi się przeciwdziałaniem radykalizacji i przestępstwom motywowanym nienawiścią a także tymi, które działają w obszarze ochrony praw mniejszości, w tym z Fundacją Instytut Bezpieczeństwa Społecznego.

W ramach swojej praktyki adwokackiej reprezentuje pokrzywdzonych w szeregu postępowań w sprawach o przestępstwa motywowane uprzedzeniami, współpracuje z poradniami prowadzonymi przez organizacje zajmujące się ochroną praw mniejszości np. Gdańskim Centrum Równego Traktowania czy Stowarzyszeniem na rzecz Osób LGBT Tolerado.

